

UNIVERZA V LJUBLJANI
PEDAGOŠKA FAKULTETA

NINA KRAJNIK

**DRUŽINSKE VLOGE KOT POKAZATELJ
HIERARHIJE IN MOČI V DRUŽINI**

DIPLOMSKO DELO

LJUBLJANA, JUNIJ 2013

UNIVERZA V LJUBLJANI
PEDAGOŠKA FAKULTETA
SOCIALNA PEDAGOGIKA

Avtorica: Nina Krajnik

Mentorica: dr. Olga Poljšak Škraban

**DRUŽINSKE VLOGE KOT POKAZATELJ
HIERARHIJE IN MOČI V DRUŽINI**

DIPLOMSKO DELO

Ljubljana, junij 2013

Zahvale

Zahvaljujem se mentorici dr. Olgi Poljšak Škraban za vse nasvete, spodbude, pripravljenost za pomoč in veliko razumevanja, ki sem ga bila deležna med nastajanjem diplomskega dela.

Zahvaljujem se tudi vsem ostalim, ki so na kakršenkoli način pomagali in me spodbujali, zlasti svoji družini in partnerju Matjažu.

POVZETEK

V diplomskem delu sem skušala ugotoviti ali obstaja povezava med družinskimi vlogami, hierarhijo in močjo v družini.

V teoretičnem delu najprej predstavljam različne definicije družin, nato opišem družino kot sistem. Sledi podpoglavje o vlogah v družini, kjer najprej predstavim vloge na splošno, kasneje pa vlogo matere, očeta in otrok. Z zavedanjem, da za vsako družino velja določena struktura, spregovorim o treh temeljnih elementih družinskega sistema, kot so meje, podsistem odločanja oziroma moč in hierarhija. V zadnjem podpoglavju teoretičnega dela predstavljam še tri tipe družin: zaprte, poljubne in odprte družine.

Empirični del temelji na kvalitativnem raziskovanju, kjer sem uporabila delno strukturiran intervju. Pridobljene rezultate prikazujem v tabelah.

V empiričnem delu ugotavljam, ali člani družine prepoznajo svoje vloge in vloge drugih, kakšne so in ali se zavedajo njihovega vpliva na družinsko življenje. Osredotočena sem na medsebojne odnose, ki so pogojeni prav z vlogami. Ukvarjam se z zaznavanjem družinske hierarhije in moči, ki jo imajo posamezniki, s čustvi in načinom reševanja konfliktov v družini.

Ugotovila sem, da obstaja povezava med vlogami, hierarhijo in močjo v družini ter da se družinski člani zavedajo svojih vlog in moči. Hierarhična razporeditev in moč pa se skupaj s spreminjanjem vlog v obravnavanem primeru spreminja le pri otrocih.

Ključne besede: družina, vloge, hierarhija, moč, odnosi.

ABSTRACT

In my thesis I tried to establish whether there is a connection between family roles, hierarchy and power in family.

In the theoretical part, I present various definitions of families and then describe a family as a system. In the subchapter on roles in a family, I present them in general before describing the role of mother, father and children separately. Knowing that a certain structure applies to every family, I speak of three fundamental elements of a family system such as: boundaries, subsystem of decision making, power and hierarchy. In the last subchapter of the theoretical part, I present three types of families: closed families, arbitrary and open families.

The empiric part is based on quality research for which I used a partly structured interview. The results are shown in tables.

In this part I establish whether family members recognize their roles and the roles of others, what the roles are like and whether the family members are aware of the influence of the roles on their lives. I focus on relations based on roles. I deal with detecting family hierarchy and power which individual possess, emotions and methods of resolving conflicts inside a family.

I found out that there is a connection between the roles, hierarchy and power in a family and that family members are aware of their roles and power. In the discussed case hierarchical arrangement and power change alongside with the changing of roles only with children.

Key words: family, roles, hierarchy, power, relations.

KAZALO VSEBINE

1	UVOD	1
I.	TEORETIČNI DEL	2
2	DRUŽINA.....	2
2.1	Definicije	2
2.2	Družina kot sistem.....	3
2.3	Vloge v družini	4
2.3.1	Vloga ženske – materinska vloga.....	5
2.3.2	Vloga moškega – očetovska vloga	6
2.3.3	Vloga otrok.....	7
2.4	Struktura družine	9
2.5	Tipi družin	12
2.5.1	Zaprte družine	12
2.5.2	Poljubne družine.....	13
2.5.3	Odprte družine.....	14
II.	EMPIRIČNI DEL	16
3	OPREDELITEV PROBLEMA IN NAMENA RAZISKAVE.....	16
3.1	Raziskovalna vprašanja	16
4	RAZISKOVALNA METODOLOGIJA	16
4.1	Opis vzorca.....	17
4.2	Raziskovalni instrument	17
4.3	Obdelava in analiza podatkov.....	18

5	REZULTATI IN POSKUSNA TEORIJA	18
5.1.1	Tip družine	27
5.1.2	Odgovori na raziskovalna vprašanja	28
6	SKLEP.....	31
7	LITERATURA.....	32
8	PRILOGE	35
8.1	Kodiran intervju s sinom	35

KAZALO TABEL

Tabela 1:	<i> kategorija 1 - DRUŽINSKE VLOGE.....</i>	18
Tabela 2:	<i> Kategorija 2 - PORAZDELITEV DELA V DRUŽINI.....</i>	20
Tabela 3:	<i> Kategorija 3 - OPIS DRUŽINSKIH ČLANOV.....</i>	21
Tabela 4:	<i> Kategorija 4 - OBLIKOVANJE VLOG.....</i>	22
Tabela 5:	<i> Kategorija 5 - DRUŽINSKI ODNOSI</i>	23
Tabela 6:	<i> Kategorija 6 - PREDSTAVA O DRUŽINI IN ODRAŠČANJU OTROK.....</i>	25
Tabela 7:	<i> Kategorija 7 - ČUSTVA V DRUŽINI</i>	26
Tabela 8:	<i> Kategorija 8 - VEDENJE V DRUŽINI.....</i>	27

1 UVOD

Družina je sistem, iz katerega izhajamo vsi. V njej se dnevno dogaja mnogo interakcij in te na nek način pustijo različne pečate v življenju družinskih članov. Vsak v družini prevzame ali pa mu je dodeljena neka vloga, v katero se lahko vživi ali se od nje distancira. Na nek način je vsaka vloga določena tako, da ji pripada določena moč (ali nemoč). Ljudje sprejememo in »igramo« določene vloge, ki pa lahko razkrivajo mnogo več kot se na prvi pogled zdi. Družinski člani imajo lahko vloge nezavedno ponotranjene in se jih ne morejo rešiti. Posledično zaradi tega vloge ne ustrezajo članom družine oziroma v družinah prihaja do nekonstruktivnih konfliktov. Če prav razumemo in se zavedamo pomenov družinskih vlog, lahko pomagamo uporabnikom do zdrave družinske hierarhije in moči, kar lahko pripelje do zdravih odnosov, zdrave družine.

V preteklih letih študija sem v različnih seminarskih nalogah izbirala temo družine in z njo povezane hierarhije, moči in vlog posameznih članov. Nova spoznanja na tem področju me vedno pritegnejo in zato sem se odločila, da v svojem diplomskem delu znanje še bolj poglobim in obširneje povežem v neko celoto.

V teoretičnem delu bom najprej predstavila različne definicije družin, saj bomo tako dobili vpogled v to, kaj sploh družina je. Nato bom opisala družino kot sistem. Sledilo bo podpoglavje vloge v družini, kjer bom najprej spregovorila o vlogah na splošno, kasneje pa bom bolj podrobneje predstavila vlogo matere, očeta in otrok. Z zavedanjem, da za vsako družino velja določena struktura, bom predstavila tri temeljne elemente družinskega sistema kot so meje, podsistem odločanja oziroma moč in hierarhija. Da bomo napisano lažje sklenili v celoto, bom v zadnjem podpoglavju teoretičnega dela predstavila še tri tipe družin; zaprte, poljubne in odprte družine.

V empiričnem delu bom skušala predstaviti svoje rezultate in interpretacijo. Pri tem si bom pomagala s tabelami in razlago vseh osmih kategorij, s pomočjo katerih bomo podrobneje spoznali vloge in način delovanja analizirane družine. Na koncu bom odgovorila na svoja raziskovalna vprašanja in povezala svoje raziskovalno delo v zaključeno celoto.

I. TEORETIČNI DEL

2 DRUŽINA

2.1 Definicije

Na svetu je veliko družin in niti dve nista enaki. Tako kot se družine med seboj razlikujejo, so tudi avtorji različno opredelili njihovo definicijo.

Družina ni le prostor, kjer naj bi se najbolje zadovoljevalo potrebe po varnosti in ljubezni, temveč je tudi prostor prvega in najučinkovitejšega socialnega učenja (Gržan, 2000). Pojmujemo jo lahko kot mrežo neposrednih interakcij ali medsebojnih odnosov (Čačinovič Vogrinčič, 1998). Je nek fizični in simbolni prostor, kjer se tvorijo socialni odnosi in se ustvarjajo razmerja med člani glede na spol in starost (Naglič, 2000). Predstavlja skupino dveh ali več oseb, ki se preko skupnega življenja ali zakonske zveze in starševskega razmerja povezujejo v sorodstvene vezi, kjer družinski člani opravljajo skupno delo (prav tam). Tomori (1994) poimenuje družino kot skupnost oseb na različnih stopnjah razvoja, ki so medsebojno povezane na različne načine in med katerimi vlada medsebojna odvisnost. Vsaka sprememba, ki se zgodi v družini, pusti v življenju vseh družinskih članov nek pečat. Je torej objektivna družbena entiteta za katero je značilno, da jo njeni člani ves čas nenehno soustvarjajo. Zato družina, in vsi, ki jo sestavljajo, ni zgolj pasivni objekt, spreminjajoč se zaradi vplivov širše družbe, ampak tudi aktivna mala skupina, ki v družbeno okolje vstopa na način, da ga spreminja in ga prilagaja (Švab, 2001).

Definicija družine, ki najbolje zajame celotno stvarnost družine in je izpeljana iz socialno-psihološke definicije male skupine, ki sta jo opisala Kantor in Lehr (1976, v Čačinovič Vogrinčič, 1992, str. 130, 131) pravi, da *»družino tvorijo dva ali več posameznikov, ki so v interakciji, imajo skupne motive in cilje; povezujejo jih skupna pravila, norme in vrednote; odnose v njej odraža in določa relativno trajna struktura statusov in vlog, v družini se oblikujeta zanjo značilna struktura moči in način vodenja; izoblikuje se relativno trajna mreža komunikacij ter statusov in vlog posameznih družinskih članov; diferencirajo se vloge glede na delitev dela; razločijo se čustveni odnosi med člani«*. Prav tako pa Lidz (1963, v Čačinovič Vogrinčič, 1998, str. 131) opiše družino kot malo skupino, za katero velja, da se *»vedenje enega člana tako kot v vsaki skupini odraža na vedenju vseh drugih članov; člani skupine morajo izdelati recipročne vloge, da ne bi prišlo do konfliktov. Skupina kot celota*

zahteva lojalnost članov; skupina zahteva, da imajo njene potrebe določeno prednost pred osebnimi željami. Skupina zahteva enotnost ciljev. Male skupine, tudi triade, kažejo tendence k temu, da razpadejo v diade, ki tretjo osebo izključujejo iz pomembnih transakcij in tako grozijo skupini z razpadom. Da bi obvladala tendence razbijanja, potrebuje sleherna skupina strukturo, pravila, vodenje. Splošni pogoji za obstoj skupine imajo v družini zaradi izredno tesnih pogojev sožitja in vzajemne odvisnosti veliko moč».

Teh nekaj definicij predstavi družino z več zornih kotov in jo glede na posamezni zorni kot tudi opiše.

2.2 Družina kot sistem

Prvi socialni sistem, v katerega se otrok rodi in nato s svojimi značilnostmi vpliva nanj skozi celotno odraščanje, je družina (Poljšak Škraban in Dekleva, 1997). Hkrati je družina zelo kompleksno organiziran, odprt sistem, ki je hkrati prilagodljiv in stalno procesira informacije (David, 2000).

Na družino lahko pogledamo tudi skozi oči teorije sistema, ki jo je v svoji definiciji družine upošteval tudi Skynner (1982, v Čačinovič Vogrinčič, 1998). Definiral je družino kot interakcijski sistem, uravnavan s pomočjo vzpostavljanja ravnotežja oziroma ohranjanja prejšnjega stanja, tj. homeostaze, z vzpostavljenimi mejami, podsistemi moči in hierarhije. Homeostaza se uravnava s pomočjo pozitivne in negativne povratne zveze oziroma feedbacka. Slednji je potreben za vzdrževanje stabilnosti, pozitivni feedback pa družini zagotavlja prilagodljivost in spreminjanje (Poljšak Škraban, 2002a). Tudi Kantor in Lehr (1976, v Čačinovič Vogrinčič, 1998) na družino gledata skozi pogled teorije sistema, saj se strinjata s trditvami, ki jih je napisal Skynner, kar se opazi v njunem opisu družine kot sistem, ki deluje s pomočjo obeh feedbackov. Vsak sistem, ki se hoče ohraniti, v našem primeru je to družina, mora imeti oba feedbacka, pozitivnega in negativnega, dobro razvita oziroma mora biti sposobna uravnnavati svojo homeostazo s pomočjo obeh povratnih zvez. Družina mora spreminjati svoje strukture glede na dane situacije in hkrati ohranjati notranje ravnotežje (Poljšak Škraban, 2002b).

Gostečnik (2004) gleda na družinski sistem podobno, a ga opiše kot organsko-socialno-afektivni sistem, ki ga tvori skupina interaktivnih, hierarhično organiziranih in medsebojno odvisnih odnosov.

2.3 Vloge v družini

Ljudje imamo v življenju različne vloge že odkar obstajamo. Danes vloge niso popolnoma enake tistim, ki so jih imeli ljudje mnogo desetletij nazaj. Takrat je namreč veljalo, da naj bi moški predstavljali družbo, medtem ko naj bi bila ženska ujeta med naravo in kulturo zaradi svoje reproduktivne funkcije na eni in njene družbeno definirane biološkosti na drugi strani. (Švab, 2001). Poleg delitve na spol poznamo družbene vloge deljene glede na starost, družinski položaj, družbeno in politično funkcijo, poklic, itd. (Musek, 1994). Posameznik ima v družini navadno več kot le eno vlogo.

Obstaja mnogo definicij, ki se dopolnjujejo med seboj in tudi nekaj takih, ki na vloge pogledajo nekoliko drugače. Hartley in Hartley vlogo definirata kot *»strukturirano celokupnost vseh pričakovanj, ki so usmerjena na vedenje, stališča, vrednote in medsebojne odnose osebe, ki ima v skupini specifičen status in mora v njej opraviti specifično funkcijo«* (v Čačinovič Vogrinčič, 1990, str. 8). Richter (1971, v Čačinovič Vogrinčič, 1998) na vloge gleda s stališča teorije vlog in jih podobno opiše. Tako naj bi po njegovem bila vloga *»psihoanalitično-socialno-psihološka celota zavestnih in nezavednih pričakovanj staršev v odnosu do otroka (oziroma partnerja)«* (prav tam, str. 39). Vloge služijo tudi kot obrambni procesi, ki preprečijo nadaljnje stresne situacije (Čačinovič Vogrinčič, 1992). Lersch opiše vlogo kot skupek *»stališč, mnenj in vedenj, ki sodijo k socialnemu statusu posameznika; od posameznika jih pričakujemo, on sam pa jih doživlja in izvaja«* (1972, v Čačinovič Vogrinčič, 1992, str. 131). Vlogo vsakega posameznika določa poleg kulturnih meril, socialnih navad in ekonomske organizacije družine še mnogo splošnih in osebnih dejavnikov. Ključni dejavniki za to, da družinski član prevzame točno določeno vlogo, so razvojno obdobje, osebne značilnosti, duševne in telesne lastnosti, mesto v družini (glede na rojstvo) in potrebe posameznika (Tomori, 1994). Podobno o tem razmišlja Gostečnik (2004), ki se strinja, da na razvoj in prevzem vlog v družini vplivajo številni dejavniki; pravila, ki so značilna za družino, enkratni dogodki v njej, enkratnost in neponovljivost družine kot tudi vsakega družinskega člana ter etični, kulturni in religiozni dejavniki. Prav tako opišejo družinske vloge kot ponavljajoče se vzorce vedenja, s katerimi se napolni življenje v družini, tudi Epstein, Bishop, Rayn, Miller in Keitner (v Walsh, 1993).

Vloge so lahko stereotipne in včasih določene glede na vrstni red rojstva. Zlasti za takšne vloge velja, da so lahko bolj ali manj čustveno globoke in so lahko bolj ali manj izrazit odgovor na dogajanje med starši (Kompan Erzar, 2003). Vsak družinski član ima lahko drugačno pričakovanje glede svoje vloge in vloge drugega, zato je zelo pomembno natančno

razumeti pomen vsake vloge (Satir, 1995). Navadno so vloge pozitivne, poznamo pa tudi nekaj primerov pojavljanja konfliktov pri izpolnjevanju in pričakovanju vlog. To je najbolj opazno pri odraščajočem družinskem članu, saj se takrat konflikti med vlogami in njenimi perspektivami opazijo bolj pogosto. Konflikti nam lahko predstavljajo težavo zlasti takrat, kadar jih ne moremo ustrezno razrešiti (Musek, 1994). Poznamo dve različni vrsti nesoglasja med vlogami in sicer; *konflikt med različnimi vlogami*, kar pomeni, da so v življenju posameznika različne vloge prišle v navzkrižje oziroma, da ne more vseh opravljati tako dobro, da bi bil z njimi zadovoljen in *konflikti vloge* oziroma nestrinjanje med posameznikovim dojetjem svoje vloge in interpretacijo vloge s strani drugih v družini (Nastran Ule, 2000, v Poljšak Škraban, 2002b). Lahko pride tudi do konflikta med vlogo in posameznikovo predstavo o sebi, ki ga je mogoče rešiti in sicer tako, da samega sebe distancira od vloge, s čimer posameznik drugim nakaže, da se ne strinja v celoti s svojo vlogo (Čaćinovič Vogrinčič, 1998).

Kantor in Lehr (1975, v Čaćinovič Vogrinčič, 1998) sta izdelala koncept štirih možnih vlog posameznega člana družine. Prva vloga naj bi bila *vloga gibalna družine*, ki je zaslužen za spremembe v družinskem dogajanju, druga je *vloga nasprotovalca* tem spremembam, ki se zavzema za trajnost in stabilnost, tretja je *vloga slednika gibalni ali nasprotovalcu* in četrta, *vloga opazovalca*, katerega vloga je držanje ob strani in nevpletenost.

2.3.1 Vloga ženske - materinska vloga

Ženska predstavlja nasprotni pol moškemu in sicer naravo, h kateri sodi predvideno vedenje žensk. Te naj bi bile krotke in ponižne, disciplinirane in molčeče, potrpežljive in vdane v usodo (Jogan, 1990).

Tipična vloga ženske, ki še vedno prevladuje po svetu je, da naj bi bila gospodinja, kar pa najbolj velja za poročene ženske, ki imajo otroke (Jogan, 1990). Na spreminjanje vloge žensk je najbolj vplivalo njihovo masovno zaposlovanje, kar je pomenilo spremembo v naravi dela in življenja žensk (Švab, 2001). To je marsikdaj privedlo do napetosti med materinsko vlogo in vlogo delavke, saj se od ženske v vlogi matere pričakuje nekaj popolnoma drugega kot od ženske v vlogi delavke (Čaćinovič Vogrinčič, 1998). Še vedno v nekaterih kulturah najdemo, vendar vse redkeje, prisotno mišljenje, da naj bi ženska ostala doma in skrbela le za družino, kar pa bi ji po drugi strani zmanjšalo njeno samostojnost in neodvisnost, ki si ju je z zaposlitvijo na trgu dela pridobila. Ne glede na zaposlovanje žensk pa vloga matere ostaja bolj

ali manj nespremenjena. Njena vloga naj bi bila ta, da bi morala svojega otroka hkrati navezovati in ločevati od sebe. Navezuje ga tako, da ga nase veže s svojo ljubeznijo, požrtvovalnostjo in skrbnostjo, ločuje pa tako, da ga socializira in uči samostojnosti (Košiček in Košiček, 1980).

2.3.2 Vloga moškega – očetovska vloga

Moški po naravi predstavlja glas družbe in zakonov, zato ima v družini oblast, ki je možna zaradi moralne drže žensk, saj mu le one omogočajo izvajanje moči v družini (Jogan, 1990). Že od nekdaj je veljalo, da je bil oče oziroma moški bolj materialni preskrbovalec družine, od obdobja postmoderne naprej pa se vedno več govori o tako imenovanem »novem očetu«, ki naj bi bil nekakšno nasprotje prejšnjega očeta, saj je bolj vpleten v različne segmente življenja družine (Švab, 2001). V procesu demokratizacije se tako vloga moža oziroma očeta počasi dopolnjuje z vlogo žene oziroma matere in zato lahko rečemo, da nista več tako zelo ločeni kot sta bili prej (Krajnc, 1986). Spremembe v vlogi očeta naj bi bile poleg demokratizacije tudi odraz posledic sprememb razmerja med spoloma in med generacijami oziroma preobrazbe razmerij v družbi (Skušek, 1993, v Gjerek, 2007).

Še vedno je za našo družbo značilna vloga očeta, prežeta s patriarhalnimi predsodki. Tako je pričakovano, da se očetje v družinah vedejo strogo do svojih otrok, saj naj bi prav oni odločali o otrokovi usodi (Košiček in Košiček, 1980).

Ne glede na družbo pa ima lahko vloga očeta več podvlog in vsaka ima različen pomen. Minton in Pasley (1996, v Poljšak Škraban, 2001) imenujeta nekaj najpogostejših podvlog, ki so bolj ali manj prisotne v vlogi vsakega očeta:

- a) *oče kot hranilec, oskrbovalec družine,*
- b) *vzgojitelj ali rednik,*
- c) *družabnik, tovariš v igri,*
- d) *tisti, ki skrbi za red in disciplino,*
- e) *duhovni učitelj,*
- f) *ljubeč in odgovoren ter*
- g) *psihološko ali resnično odsoten, izključen, nevpleten in odmaknjen oče.*

Ne glede na to, kakšno hierarhijo podvlog si bo oče izbral zase, je prehod v očetovstvo bistveno bolj drugačno kot za matere. Same so namreč že z nosečnostjo in nato z nadaljnjo skrbjo za otroka nekako prisiljene v zelo hitro sprejemanje svoje vloge, medtem ko se morajo

očetje zavestno odločiti za uskladitev svojega notranjega psihološkega sveta in vedenja, kar pomeni aktivnejšo participacijo v družinskem življenju (Poljšak Škraban, 2001).

2.3.3 Vloga otrok

Vloga staršev je, da ustvarjajo varno okolje, v katerem je otrok obdan z občutkom sprejetosti, ljubljenosti in mu prikažejo model ženskosti in moškosti. Gostečnik (2004) vlogo otrok vidi predvsem v tem, da ubogajo starše, pokažejo radovednost in željo po učenju, sledenju ter posnemanju odraslih.

Lahko pride tudi do zamenjave vlog med otroki in starši in to vedno le preko dinamike zakonskega odnosa, kar pa neugodno vpliva na otroka, saj to privede do nefunkcionalne otroške vloge. Ta se navzven kaže z aktivnim poseganjem otrok v odnos med zakoncema oziroma preko težav s prilagoditvijo otroka na socialno okolje, na katerega ne reagira primerno. Materinstvo in očetovstvo sta namreč čustveno neprimerljivi in nezamenljivi vlogi (Kompan Erzar, 2003). Zato je za otroka izrednega pomena, da je njegova vloga jasno definirana, saj se bo le tako lahko vključil v družino. To pa pomeni, da morata starša začrtati jasne meje (Čačinovič Vogrinčič, 1992; Čačinovič Vogrinčič 1998). Vloga otroka se spremeni v obdobju pubertete in adolescence, kar je tudi pravilno, saj si mora mladostnik pridobiti več vpliva, kot ga je imel v obdobju otroštva in vzpostaviti novo strukturo, ki bo ugodno vplivala na celotno družino. Sprememba vloge pri mladostnikih ni želja po osamosvojitvi, ampak po pridobitvi nove vloge in bolj primernih, vzajemnih odnosih v družini (Poljšak Škraban, 2002b). To mu najbolj uspe v družinah, kjer imata starša deljeno moč in so možna pogajanja med vsemi vključenimi člani (Poljšak Škraban in Dekleva, 1997).

Otroci lahko v družini prevzamejo tudi vloge, ki imajo funkcijo zmanjšati pritisk notranjih konfliktov oziroma opravljajo funkcijo intraindividualnih obrambnih mehanizmov v odnosih med starši in otroki in/ali med partnerjema. Richter je klasificiral pet takšnih vlog (1975, v Čačinovič Vogrinčič, 1992):

- a) vloga *substituta oziroma nadomestka za partnerja* (otrok naj bi reševal nedokončane in nerešene konflikte iz otroštva svojih staršev, ki jih roditelj v odnos prinese podzavestno),
- b) vloga *kopije podobe, ki jo ima o sebi roditelj* (otrok mora uresničiti samopodobo enega od staršev, ki je sam ni sposoben in izhod iz notranjega konflikta vidi v vedenju otroka),

- c) vloga *idealnega sebe* (roditelj se zavzema za uresničitev idealov, ki jih sam ne more izpolniti, tako, da prisili otroka v uresničevanje njemu neuspešnih idealov),
- d) vloga *negativne podobe, ki jo ima o sebi roditelj* (tak roditelj sebe ne sprejema in zato vse, česar ne mara na sebi, podzavestno najde v otroku, ki postane njegov »grešni kozel«. S takšnim početjem lažje sprejme sebe, saj navsezadnje ni več kriv za stvari, ampak je krivec sedaj njegov otrok),
- e) vloga *zaveznika* (otrok enemu ali obema staršema predstavlja oporo in podporo v boju proti drugemu staršu).

Opisane vloge postanejo zelo problematične in ogrožajo otroka zlasti takrat, ko postanejo rigidne, dominantne ali pa se jih sploh ne da spremeniti (prav tam). Vplivajo lahko celo na otrokovo doživljanje in vedenje v odnosih zunaj družinskega kroga, kar je za nekoga velika prednost, za drugega pa velika ovira (Tomori, 1994).

Nekateri avtorji, med njimi Gostečnik, so mišljenja, da se vloge razporedijo tudi glede na vrstni red rojstva otrok. Vsak otrok naj bi torej prevzel vlogo, ki se izkaže za najbolj potrebno v tistem trenutku. Lahko jo prevzame tudi več otrok hkrati in v kolikor družinski sistem ni preveč rigiden, se spreminjajo glede na potrebe (Gostečnik, 2004). Prvi otrok naj bi prevzel vlogo *očetovega otroka*, ki predstavlja družinskega heroja in družini prinaša ponos. Drugi, *materin otrok*, je ponavadi upornik ali grešni kozel, saj naj bi bil neodgovoren, se rad pretepa in v skrajnih primerih s svojo upornostjo celo odigrava agresivne elemente družinskega sistema. Tretji, *čustveni zakonski otrok*, naj bi bil izrazito občutljiv za vsak čustven nemir v družini in zakonu. Tako ureja in skrbi za kompromise med vsemi člani družine. Četrti, *družinski otrok*, imenovan tudi družinski klovn, v družino prinaša veselje, smeh in sprošča situacije. Njegov glavni cilj je obdržati družino skupaj. *Princeska* je vloga očetove čustvene partnerke, ki podobno kot prvi otrok skrbi za očeta. Obstaja možnost, da se pri četrtem otroku vloge ponovijo in zato hčerka na nek način postane očetova »čustvena žena«. Gostečnik (prav tam) poimenuje eno izmed otrokovih vlog tudi vlogo *izgubljenega otroka*. To vlogo naj bi imel otrok, ki ne dela nobenih težav, je rahločuten, ljubeč in se brez težav prilagaja situacijam. Navadno predstavlja pridevnik izgubljen vse kaj drugega kot rahločutnega in ljubečega otroka, zato je to poimenovanje malce nenavadno. *Najmlajši otrok* je po vsej verjetnosti razvajen, saj mu vsi družinski člani izkazujejo pozornost in ljubezen na mnogo načinov (Gostečnik, 2004).

2.4 Struktura družine

Vsak organski sistem, in družina zagotovo je tak sistem, je skupek med seboj odvisnih delov in vsak organizem je razdeljen na več podsistemov, ki so hierarhično urejeni (Gostečnik, 2011). Skynner družinski sistem razdeli na tri pomembne elemente in sicer na **meje** (angl. boundaries), **pod sisteme odločanja** oziroma **moči** (angl. decider subsystems) in **hierarhijo** (1982, v Poljšak Škraban, 2002a). Tudi Minuchin (1991) razdeli družinski sistem na pod sisteme, vendar jih imenuje transakcijski vzorci, saj po njegovem ponavljajoče transakcije ustvarjajo vzorce kako, s kom in kdaj se člani družine povezujejo. Pod sistem je lahko posameznik, lahko je to diada mož-žena ali mati-otrok, lahko so formirani glede na spol, generacijo, interes, funkcijo, itd. Vsak družinski član pripada različnim pod sistemom, v katerih ima različno stopnjo moči in se lahko uči različnih sposobnosti (Minuchin, 1991; Stafford in Bayer, 1993; Tomori, 1994).

Da pa vsak član točno ve, kako opravljati svojo vlogo v družini, morajo biti postavljene jasne meje med pod sistemi. Meje predstavljajo pravila obnašanja v določenem pod sistemu, hkrati pa mora biti zagotovljena ustrezna interakcija in komunikacija med ostalimi pod sistemi (Cox in Paley, 1997; Minuchin, 1991; Čaćinovič Vogrinčič, 1998). Tudi Forma Walsh (1993) omenja meje kot pravila, ki so nujno potrebna za delovanje zaščite različnosti družinskega sistema. Tudi ona za uspešno delovanje družine navaja jasnost mej in fleksibilnost sistema. Stafford in Bayer (1993) meje pojmujejo kot nek pokazatelj strukture določene organizacije in označujejo linijo med različnimi pod sistemi. Bluestein (1993) pa poudarja, da so meje vse, kar označuje omejitve in so nujne za vse zdrave medsebojne odnose.

Poznamo več različnih vrst mej. Lahko so toge, jasne ali nejasne. Že prej sem omenila nekaj avtorjev, ki trdijo, da družina potrebuje za dobro delovanje jasne meje z možnostjo fleksibilnosti. Pretoge meje namreč onemogočajo družinsko komunikacijo, nejasne pa otežujejo neodvisnost in avtonomijo vsakega člana (Čaćinovič Vogrinčič, 1992). Za meje pa velja še nekaj. Morajo biti torej različno prehodne, premakljive in prepustne. Predvsem pa je zelo pomembna meja med generacijo staršev in generacijo otrok. V obdobju zgodnjega otroštva, ko so otroci še zelo odvisni od staršev, mora biti meja zelo odprta v obe smeri, z odraščanjem in vse večjo potrebo po samostojnosti pa se meja prilagodi in utrdi (Shaw, Criss, Schonberg in Beck, 2004; Tomori, 1994). Skynner in Cleese (1994) še dodatno opišeta pomembnost jasnih mej pri odraščanju, saj se z njihovo pomočjo lahko otroci naučijo vsaj treh stvari: najprej se naučijo, kje v družini je njihovo mesto, nato jasne in razločne meje preprečijo občutek tesnobe, da ne bi vedeli, kje so in nazadnje otroku jasne meje dajo

priložnost, da lahko pod nadzorom staršev izkusi vsa čustva in se jih v varnem okolju nauči obvladati.

Za strukturo družine so pomembni tudi trije pogoji, ki jih navaja Lidz (v Čačinovič Vogrinčič, 1992) in se nanašajo na vsebino in skladnost interakcij med zakoncema. Ti pogoji so: *koalicija staršev*, medsebojno upoštevanje in dopolnjevanje zakoncev v odnosu do otroka, *ohranitev generacijskih razlik*, kar pomeni, da starša ne postaneta odvisna od otroka in z njim ne zamenjata vloge, ampak mu ostaneta vzor za odraščanje. Zadnji pogoj, *sprejemanje vloge lastnega spola*, je pomemben zato, ker otrok med odraščanjem potrebuje starša, ki v medsebojnem sodelovanju vzpostavita in ohranita želene spolne vloge. Tako otrok razvije zdrav čut za svoj in nasprotni spol, kar je nujno potrebno za nadaljnje življenje.

Haley, Minuchin, Skynner (v Čačinovič Vogrinčič, 1992) in drugi pa v družinskem sistemu opozorijo še na eno pomembno stvar in to je *hierarhija* moči. Hierarhična organiziranost je osnovni pogoj za zdravo in uspešno delovanje skupine. Haley to še dodatno potrdi s trditvijo, da ni organizacije brez hierarhije in zato mora vsaka družina izdelati pravila o tem, kdo je najpomembnejši in najvišji po lestvici hierarhije (Čačinovič Vogrinčič, 1992; Novak-Jerman, 1995). Hierarhijo torej definiramo kot oceno medgeneracijskih mej med starši in otroki, ki v družini odraža strukturno moč (Shaw, Criss, Schonberg in Beck, 2004). Običajno je »zdrava« hierarhija tista, pri kateri je oče najvišje na lestvici. Skynner to obrazloži s primerom, da bi bilo za družino manj ugodno, če bi jo vodila mati, saj naj le-ta zaradi družbenih pričakovanj o vlogi žene ne bila primerna. Tako bi mati še hitreje prišla do konfliktov med pričakovano vlogo žene s strani družbe in mestom na hierarhični lestvici, ki ji podeljuje moč, ki se ne sklada z njeno naravo (Čačinovič Vogrinčič, 1998). Tudi Juul (2008) se strinja s tem, saj naj bi družina že več stoletij imela takšno hierarhijo, da je bil moški tisti, ki je imel absolutno premoč nad ženskami in otroki. Družinska hierarhija je izgledala tako, da je bil najvišji moški, pod njim ženska, ampak le v primeru, da ni bilo v družini doraščajočih sinov, šele nato so bile na vrsti hčere. Razlog za takšno hierarhijo po spolu je tudi družbena delitev dela, ki jo omenja Jogan (1990) in pa razvoj znanosti, ki je še dodatno utrdil hierarhijo in dal večjo veljavo moškemu. V nadaljevanju svoje knjige avtorica navaja Parsona, ki je pojasnil superiorno vlogo moškega tako, da naj bi moški s tem, ko opravlja delo in zanj prejema plačilo, opravljal bistveno funkcijo za svojo družino. Tako postane moški nekakšen instrumentalni vodja družine kot sistema predvsem zaradi njegove poklicne vloge, ki pa je hkrati tudi ena glavnih značilnosti v družinski vlogi. Lahko bi rekli, da Tomori (1994) nasprotuje takšni delitvi članov po hierarhični lestvici, saj naj bi po njenem mnenju član družine, ki zavzema najvišje

mesto na lestvici hierarhije, ne bil vedno tudi najbolj trden, najbolj zrel, sposoben in močan. Največkrat naj bi imel največ moči prav najšibkejši član v družini.

V družini lahko vidimo *moč*, ki jo imajo posamezni člani. Ta se kaže z razporeditvijo vlog, v pravicah in možnostih odločanja, različnih prednostih ter v dolžnostih za prilagajanje drugim članom družine. Razporeditev moči predstavlja moč posameznikov in podsistemov. Prav je, da se razporeditev spreminja glede na sestavo in razvojno obdobje družine ter glede na situacijo, v kateri se družina znajde. Kakor je potrebna prava hierarhija, je pomembno zdravo razmerje moči med družinskimi člani, skladno z njihovimi potrebami in fazami, v kateri so. Če ima vsak član družine ravno pravšnjo moč, potem imajo v njej vsi občutek varnosti, razumevanja in vedo, da se lahko zanesejo drug na drugega (Tomori, 1994).

Ena izmed definicij moči v družini opredeljuje moč kot »odločanje, »*decision making*«, ki implicira vrsto povezanih procesov, kot so privlačenje, menjava, dogovarjanje, zaupanje, konflikt, komunikacija, agresivnost, sovraštvo, maksimum dobička ipd.« (Scanzoni 1979, v Čačinovič Vogrinčič, 1998, str. 96, 97). Moč lahko definiramo tudi kot lastnost sistema oziroma sposobnost posameznika, da spremeni vedenje drugih članov sistema (Cromwell in Olson, 1975, v Čačinovič Vogrinčič, 1992).

Poznamo šest skupin dobrin, ki tvorijo temelje moči in sta jih opisala Olson in Cromwell (v Čačinovič Vogrinčič, 1998) ter poleg temeljev moči razmejila še dve drugi področji raziskovanja moči v družini in sicer procese in izide oziroma rezultate. Pod temelje moči sta poimenovala tiste elemente moči, ki jih lahko družinski član poseduje in prispevajo k njegovim sposobnostim, da kontrolira situacije. To so: *legitimna moč oziroma avtoriteta* (posameznik jo prejme z določenimi pravicami), *referenčna moč* (posameznik jo pridobi tako, da se nekdo identificira z njim oziroma mu je privlačen/simpatičen), *moč eksperta* (član si jo lahko pridobi s svojim znanjem in sposobnostmi), *informacijska moč* (posameznik je zelo več v svojem prepričevanju drugih oziroma ima zmožnost pridobivanja koristnih informacij), *moč nagrad* (ta moč podeljuje posamezniku kontrolo, s pomočjo katere lahko nagrajuje nekoga) in *moč kaznovanja* (nasprotje moči nagrajevanja; posameznik ima moč koga kaznovati) (prav tam).

Moči družinskega sistema se navadno družinski člani ne zavedajo, zato poznamo tako imenovano skrito moč družine, ki oblikuje življenje posameznikov in družine na najgloblji psihični in medosebni ravni (Kompan Erzar, 2003).

Čačinovič Vogrinčič (1992) pravi, da je potrebno meje v demokratični strukturi moči vedno znova jasno postavljati. Postavlja jih prav vsak družinski član in njihova lastnost je spremenljivost. Meje nastajajo vedno znotraj skupine in zavestno. Strinja se s Skynnerjem, da

je bolj usodno odrasti v sistemu laissez-faire kot v strogih, avtoritarnih pogojih. Kajti otrok lahko preozko postavljene meje v času odraščanja in kasneje, vedno razširi, če pa le-teh ni okusil, ne more občutiti svobode avtonomije in neodvisnosti (prav tam).

2.5 Tipi družin

Družine bi lahko razlikovali na veliko različnih načinov, saj si vsaka družina sama izdelava svoj način ravnanja s potrebami, ki jih imajo njeni člani in na svoj način rešuje težave, ki se pojavijo v vsakdanjih situacijah. V vsaki družini posamezniki na svojevrsten način povzročajo spremembe v družinskem sistemu, s pomočjo katerih zadovoljujejo svoje potrebe ali potrebe ostalih. Ker je vsaka družina edinstvena in tako tudi deluje, so avtorji za lažjo razvrstitev družine razdelili v skupine. Zavedati se moramo, da ni »čistih tipov« družin, ampak se pojavljajo na kontinuumu, kar pomeni, da neko družino ne moremo uvrstiti le v eno skupino, ampak lahko spada v dve ali več skupin. Razlika je le v tem, da so družine razporejene po skupinah glede na njihova najbolj pogosta delovanja, reakcije, način reševanja težav, ipd.

Kantor in Lehr (1976, v Čačinovič Vogrinčič, 1998) razlikujeta tri tipe družine glede na to, na katerem mehanizmu povratne zveze (feedbacka) gradijo »vzdrževanje in uravnavanje distance med člani«. Ti trije tipi družine so: *zaprta, odprta in poljubna družina*. Tem skupinam primerno lahko določimo tudi njihov način vodenja in sicer: Zaprta družina ima avtoritarno vodenje, odprta demokratično, poljubna pa poljuben način vodenja.

2.5.1 Zaprte družine

Družine, ki spadajo v to skupino, imajo toge meje, skladne vrednote in norme ter se zavzemajo za stalnost. Svojo homeostazo utemeljujejo na negativnem feedbacku, ki mu Kantor in Lehr (1976, v Čačinovič Vogrinčič, 1998) pravita feedback konstantnosti. Pravila izražanja in zadovoljevanja potreb članov družine, ki so se razvila in obveljala v tej družini so toga, času neprimerna in nespremenljiva. Struktura je vse prej kot dinamična in spremenljiva. Posameznik lahko postane popolnoma imun na svoje potrebe oziroma se jim odpove, saj se le tako lahko združi z drugimi. Lahko pa ostane s svojimi potrebami sam in ga družina izolira. Odnosi med člani so lahko stabilni, ki težijo k iskrenemu čustvovanju, obvarovanem pred nenadnimi izbruhi določenega čustva. Vezi so trajne, globoke, a vendar zelo obvladane. Moč je razporejena vertikalno, kar pomeni, da imata največ moči starša, najmanj pa otroci.

Zagotovljeni sta disciplina in ubogljivost otrok (prav tam). Za zaprto družino je značilno tudi nizko spoštovanje, komunikacija je največkrat nejasna, nedoločena, posredna in zavira osebno rast, kar je zelo slabo za odraščajoče otroke. Kot posledica takega ravnanja, otroci čedalje manj zaupajo vase in vse bolj potrebujejo za lastno vrednotenje druge (Satir, 1995). Razmejitev med podsistemi v družini so mehansko določene in že vnaprej znane (Gostečnik, 2004).

Zaprte družine imajo avtoritarno vodenje, kar pomeni, da je hierarhija avtoritarna in glede na takšno razdelitev si zagotavljajo varnost. Člani se zavzemajo za stabilno učinkovitost. Otroci v takšnih družinah so podvrženi nenehnemu prilagajanju in podrejanju staršem oziroma članom, ki so višje na hierarhični lestvici. Za starše pa to pomeni stalno dominantnost, ne glede na starost otrok (Čačinovič Vogrinčič, 1992). Pogost pojav v teh družinah je zapiranje vase in prikrivanje svojih problemov ostalim. Takšne družine so zaprte tudi za zunanje vplive. Član družine, ki ima največ moči, postane kot vodja legitimna avtoriteta, kar mu daje moč odločanja o ostalih članih (Novak-Jerman, 1995). Starši od otrok pričakujejo in cenijo poslušnost, omejujejo pa njihovo avtonomijo. Zelo se zavzemajo za držanje pravil, ki jih največkrat ne diskutirajo z otroki. Otroci, ki odrastejo v takšnih družinah, naj bi imeli manj kontrole nad svojim vedenjem, manj se družijo z vrstniki, so bolj nesigurni vase, zaskrbljeni in sovražno nastrojeni (Kaufmann, Gesten, Santa Lucia, Salcedo, Rendina-Gobioff in Gadd, 2000). Poljšak Škraban (2002a) pravi, da tak tip družine največkrat postane »prazna lupina« in ko se njeni člani uprejo ter postanejo agresivni, tudi razpade.

2.5.2 Poljubne družine

Poljubne družine utemeljujejo ravnotežje na pozitivni povratni zvezi oziroma feedbacku. Poljubnim družinam bi lahko rekli tudi anarhične, saj ne zmorejo ohranjati stabilne identitete zaradi svoje prevelike prilagodljivosti in fleksibilnosti. Pravila so nejasna oziroma jih največkrat ni. Notranje meje med podsistemi se stalno spreminjajo, kar lahko pri ekstremih vodi v kaos. Posameznik se ne zna soočiti in ugotoviti svojih potreb, kar se kaže v nezadovoljstvu. Obstaja tudi optimalno delovanje poljubnih družin. Člani raziskujejo čustva in prav nič se ne omejujejo v njihovem izražanju. To pomeni, da je v družini veliko čustvenih izlivov, saj so dovoljena vsa čustva v vseh stopnjah. Geslo optimalnih poljubnih družin je »odkrij sebe in svoje možnosti« (Čačinovič Vogrinčič, 1998).

Vodenje temelji na nehierarhičnih odnosih, z menjajočim se vodstvom. Sožitje v družini obstaja, saj temelji na individualnosti. Med odnosi ni moč čutiti nobene tekmovalnosti, a tudi povezanosti ne. Vloge so zamegljene zaradi nedoločene strukture med podsistemi. Prav tako otroci težjo prepoznajo svoje vloge in vloge staršev, saj razmerje staršev do otrok ni opredeljeno (Novak-Jerman, 1995).

2.5.3 Odprte družine

Odprte družine svojo homeostazo utemeljujejo na kombinaciji negativnega in pozitivnega feedbacka oziroma povratne informacije. Ta tip družine je po besedah avtorjev Kantorja in Lehra (1976, v Čačinovič Vogrinčič, 1998) najbolj funkcionalen. Spreminjanje je dovoljeno, a omejeno, saj se bojijo, da bi lahko vodilo do anarhije na eni ali drugi strani. Kljub temu pa se družina lahko spreminja zahvaljujoč fleksibilni strukturi meja, podsistemov in hierarhij. Člani so bolj povezani med seboj kot tisti v zaprtih družinah, prepoznajo potrebe drug drugega, skupne potrebe pa so lahko javno izrečene brez bojazni po nesprejemanju. Iščejo zaščito in intimnost, ki sta prilagodljivi razvojni stopnji posameznika. Dovoljeno je odkrito izražanje vseh čustev, saj se zavzemajo za iskrena in resnična čustva. Navadno člani ne zadržujejo svojih čustev ali misli zase. Odprtost se kaže tudi v komunikaciji. Je bolj odkrita in ima večjo širino kot pri članih zaprtih družin. Družina se povezuje in vključuje v svoje socialno okolje ter išče nova poznanstva. Moč uporabljajo vzajemno, kar pomeni, da vsi sodelujejo pri odločanju. Tako lahko vsak član izrazi svoje potrebe, ki jih nato upoštevajo. Imajo pravila, a jih ne upoštevajo tako strogo kot člani zaprtih družin, saj zaupajo v dobroto in modrost. Geslo takšnih družin je: »prepričaj, ne vsiljuj«, kar pomeni, da je vsak član avtonomen posameznik, ki odloča o svoji usodi. Prepiri in nestrinjanja so sestavni del družinskega delovanja, a nanje ne gledajo negativno, temveč kot priložnost za boljše sodelovanje in večanje sožitja, ki sledi skupnim dogovorom. Med dogovarjanjem so pozorni na to, da so vsi člani družine slišani in da se predstavi različne poglede na situacijo in/ali problem (Čačinovič Vogrinčič, 1998).

Vodenje, ki je značilno za odprte družine, se imenuje demokratično. Zanj je značilno sodelovanje vseh članov na vseh stopnjah odločanja, čeprav imata glavno besedo še vedno starša, ki vzdržujeta fleksibilno hierarhijo med generacijo otrok in generacijo staršev. Otroci se že od malih nog naučijo sodelovanja, ki temelji predvsem na spoznavanju sebe in ostalih družinskih članov. Njihove vloge so fleksibilne, saj jih v različnih obdobjih po potrebi

spreminjajo (Čačinovič Vogrinčič, 1992). Člani so odprti za povratne informacije o ostalih, kar je nujen pogoj za demokratično strukturo moči, ki poleg odprtosti omogoča še avtonomnost in notranjo rast članov, novo definiranje pravil, meja in vlog. Otroke učijo postopnega prevzemanja odgovornosti in jim z odraščanjem nalagajo vedno večji delež moči (Novak-Jerman, 1995). Kljub vsemu starše odprtih družin skrbi, ali so do otrok dovolj pošteni, saj jim ravno zaradi možnosti slišnosti in upoštevanja potreb vsakega družinskega člana, veliko pomenijo občutki otrok. Iz takšnih družin dobimo posameznike, ki so sposobni sprejemati odločitve skupaj z ostalimi (Elium in Elium, 2000).

Ni modela, ki bi le na podlagi statistike potrdil, kater tip družine je bolj pravilen in najbolj »normalen«. V času postmoderne vlada nekakšna zmeda glede družinskih odnosov in strukture delovanja. Pozorni bi morali biti na kvaliteto medsebojnih odnosov in prilagajanja družinskih procesov skozi različne faze razvoja (Poljšak Škraban, 2002a). Pomemben pogled, kakšna bi morala biti »zdrava« družina, zajame naslednja definicija: družina je toliko bolj zdrava in trdnejša, kolikor so vsi člani družine sposobni usklajevati družinske funkcije z drugimi (Lukas, 1993).

II. EMPIRIČNI DEL

3 OPREDELITEV PROBLEMA IN NAMENA RAZISKAVE

V diplomskem delu sem se osredotočila na družinske vloge, hierarhijo in moč družinskih članov. Pri tem me je še posebej zanimala povezava med družinskimi vlogami in hierarhijo ter močjo. V empiričnem delu sem tako poskušala ugotoviti ali člani družine prepoznajo svoje vloge in vloge drugih, kakšne so in ali se zavedajo njihovega vpliva na družinsko življenje. Osredotočila sem se na odnose, ki so največkrat pogojeni prav z vlogami. Zanimalo me je ali zaznajo družinsko hierarhijo in moč, ki jo ima vsak član družine. Glede na to, da se moč in hierarhija zelo opazno vidita v možnosti kazanja čustev in v reševanju medsebojnih konfliktov, sem se dotaknila tudi čustev v družini in načina reševanja konfliktov.

Primarni namen raziskave je bil odkriti povezavo med vlogami, hierarhijo in močjo v družini. Prav tako sem želela spoznati ali se družinski člani zavedajo svojih vlog in moči, ki jo imajo in ali se slednja skupaj s hierarhično razporeditvijo z odraščanjem spreminja.

3.1 Raziskovalna vprašanja

Na osnovi teoretičnih izhodišč sem oblikovala naslednja raziskovalna vprašanja, na katera sem bila pozorna med celotnim raziskovanjem:

- 1) Ali družinske vloge odražajo družinsko hierarhijo in moč posameznikov v družini?
- 2) Ali se posamezniki v družini zavedajo svoje vloge in posledično svoje moči v družini?
- 3) Ali se s spremembo vloge spremeni tudi družinska hierarhija in moč posameznika v družini?

4 RAZISKOVALNA METODOLOGIJA

Empirični del diplomskega dela temelji na kvalitativnem raziskovanju, za katerega je značilno raziskovanje v naravnih situacijah, kar pomeni, da raziskovalec pridobi svoje informacije s pomočjo neposrednega stika v okolju, kjer se navadno nahajajo proučevane osebe (Bogdan in Biklen, 2003, v Vogrinc, 2008). Pri kvalitativnem raziskovanju zbiramo podatke, ki so bogati

z opisi situacij in dogodkov in jih pri analiziranju ne obdelamo s statističnimi postopki. To potrdi tudi Mesec (1998, v Vogrinc, 2008), saj izkustveno gradivo takšnega tipa raziskovanja sestavljajo pripovedi, podatke pa nato raziskovalec analizira besedno.

V vlogi raziskovalke sem bila priča razumevanju stvari s pomočjo neverbalne komunikacije, saj določenih stvari ni bilo mogoče ubesediti, zavedati pa sem se morala tudi težave poistovetenja z osebami in morebitne izgube pregleda nad raziskovalnim procesom, kar sta prav tako dve značilnosti kvalitativnega raziskovanja (Vogrinc, 2008).

4.1 Opis vzorca

K sodelovanju sem povabila družino z dvema otrokoma v obdobju pozne adolescence. Najprej sem želela opraviti intervju zgolj s staršema, a sem se kasneje, zaradi sinove želje po predstavitvi njegovega pogleda na družino, odločila, da vključim v raziskavo tudi njega.

Pri vzorčenju sem uporabila namensko vzorčenje, kot ga navaja Vogrinc (2008), saj sem družino izbrala načrtno in z določenim namenom.

V stik z družino sem prišla preko poznanstev, saj se z družino poznamo že nekaj let. Vsem članom sem zagotovila anonimnost, saj se mi je pri takšni tematiki za boljše sodelovanje in pripravljenost razkriti njihova življenja, to zdelo ključnega pomena.

Z vsakim članom sem izvedla intervju posebej in tako dodatno zagotovila iskrenost in zaupnost pri odgovarjanju.

Vsi trije intervjuji so bili izvedeni konec maja na njihovem domu, v poznih popoldanskih urah.

4.2 Raziskovalni instrument

Za raziskovalni instrument sem uporabila delno strukturiran intervju, ki sem ga sestavila sama. Z njim sem želela pridobiti odgovore na vnaprej pripravljena vprašanja, kombiniranega tipa. Imela sem nekaj odprtih in nekaj zaprtih vprašanj. Z njihovo pomočjo sem lažje sledila pogovoru. Tak tip intervjuja mi je omogočil, da sem vprašanja po potrebi prilagajala poteku intervjuja, hkrati pa sem lahko poljubno dodala tudi nova vprašanja, ki so se mi porodila ob izpraševanju in jih vnaprej nisem predvidela.

4.3 Obdelava in analiza podatkov

Pridobljene podatke sem obdelala kvalitativno, kar pomeni, da pri obdelavi nisem uporabila statističnih postopkov, ampak je bila obdelava le besedna. Najprej sem vse tri intervjuje po zvočnem zapisu prepisala, jih slovnično popravila in poslala vsem v avtorizacijo. Po pridobitvi avtorizacije sem podčrtala izjave oziroma tiste dele stavkov, ki so bili pri vsakem intervjuju pomembni za namen raziskave. Podčrtane izjave sem odprto kodirala in tako pridobila kode prvega reda. Nadaljevala sem z združevanjem kod prvega reda v nadpomenke preko osnega kodiranja in kot rezultat tega koraka dobila kode drugega reda. Sledilo je selektivno kodiranje, s katerim sem s pomočjo združevanj kod drugega reda v nadpomenke pridobila še kode tretjega reda – kategorije. Te so bile pri vseh intervjujih enake. Po končanem kodiranju sem intervjuje primerjala in prišla do zaključkov, ki so predstavljeni v utemeljeni teoriji.

Vsak intervju je bil analiziran posebej in kot prikaz kodiranja se v prilogi nahaja kodiran intervju s sinom. Intervjuja staršev pa se nahajata v mojem arhivu.

5 REZULTATI IN POSKUSNA TEORIJA

Rezultate in analizo vseh intervjujev bom ponazorila s pomočjo tabel. Vsaka kategorija bo predstavljena v svoji tabeli, s čimer bom zagotovila večjo preglednost. V tabelah bodo predstavljene podkategorije in kode vsakega družinskega člana, to pa bo omogočilo dodaten vpogled v razlike in podobnosti med odgovori.

Tabela 1: kategorija 1 - DRUŽINSKE VLOGE

KODE 2. REDA	KODE 1. REDA		
	KODE OČETA	KODE MATERE	KODE SINA
Različne vloge	<ul style="list-style-type: none">- Skrbi za vzgojo otrok, formalno in neformalno izobraževanje (vloga očeta)- Vloga očeta ni le ukazovanje, odločanje- Skrbi za harmonijo v zakonu (vloga moža)	<ul style="list-style-type: none">- Žena,- Mati- Dobra poslušalka- Svetovalka- Delavka- Humoristka	<ul style="list-style-type: none">- Izpolnjuje želje staršev, ne povzroča preglavic, se uči od njih (vloga sina)- Skrbi za komične trenutke, vnašanje humorja, sproščeno vzdušje, dodatne prepire- Zaupnik, sestrin prijatelj in spodbujevalec (vloga brata)
Pomembnost vlog	<ul style="list-style-type: none">- Obe vlogi enako pomembni	<ul style="list-style-type: none">- Trenutno najpomembnejša vloga	<ul style="list-style-type: none">- Najpomembnejši vlogi sina in brata

		matere	
Prepletanje vlog	- Prepletanje povezano z aktivnostmi	- Prepletanje različnih vlog	
Sprememba vlog	- Težko spreminjati vloge - Vloga otrok se je spremenila - Odraščanje in samostojnost otrok - Otroka ju potrebujeta v materialnem smislu in v obračanju po pomoč - Več prostega časa za starša	- Želi si sprememb in poguma zanje - Preveč časa porabi za odločitve, - Opazna sprememba razmišljanja in ugotovitev pri otrocih	
Ne spreminjanje vlog	- Ne bi spreminjal svojih vlog	- V odnosu do otrok še vedno svetovalka, a imajo manj časa - Vloga otrok do nje se ni spremenila, postajata le samostojnejša	
Zadovoljstvo z vlogo	- Uživa v obeh vlogah, kljub občasni napornosti		- Vloga sina mu je všeč
Odločanje v družini	- Ni tipične osebe, ki bi odločala - Z vidika otrok in žene je to oče - Z ženo odločata skupaj - Menjavanje v odločanju - Vedno se odločijo, ne glede kdo	- Mož odloča oziroma se tako vidi navzven	- Glavni je oče – na vseh področjih, - Odločanje skupaj, - Odločita starša
Uvajanje sprememb	- Žena uvaja spremembe, tega največkrat ne prizna	- Z odraščanjem otrok prihajajo pobude z njihove strani - Mož nosilec sprememb z dobrimi predlogi	- Starša uvajata spremembe - Pogovor, uvajanje, pregled in nov načrt - Vse poteka pri obrokih ali po njih
Osebnostna rast s pomočjo vlog		- Od vsakega se marsikaj nauči	- Z vlogami raste in se razvija
Negativni del vloge	- Kot oče prevečkrat v vlogi kaznovalca		
Ne prevzemanje vlog drugih	- Ni zdravo in normalno prevzemati vloge drugih članov		

Vsi trije člani družine se zavedajo svojih vlog in, kot je iz tabele razvidno, so izpostavili dve (oče in sin) ali več različnih vlog (mati). Za očeta sta enako pomembni vlogi vloga očeta in vloga moža, ki se medsebojno prepletata. Z obema je zadovoljen in ju ne bi spreminjal. Nima nikakršnega nesoglasja oziroma konflikta med obema vlogama, kar pomeni, da morebitne konflikte sproti rešuje, zato mu ne predstavljajo težav. Slednje bi po besedah Muska (1994) imel takrat, kadar konfliktov med vlogami ne bi mogel ustrezno razrešiti. Edini negativni del vloge je, da mora biti kot oče prevečkrat v vlogi kaznovalca. Mati pri sebi opaža vloge žene, matere, dobre poslušalke, svetovalke, delavke in humoristke, trenutno pa prevladuje vloga

matere, kljub medsebojnemu prepletanju vseh vlog. Sin ima vlogo brata in vlogo sina in obe sta mu najpomembnejši, vseh pa mu je vloga sina. Kljub temu, da je najmlajši otrok, ni razvajan, saj mu ostali družinski člani ne namenijo pretirane pozornosti in ljubezni na mnogo načinov. Zato se ne strinjam s trditvijo, da je najmlajši otrok po vsej verjetnosti razvajan, kot to predpostavlja Gostečnik (2004). Ima pa skoraj vse lastnosti družinskega otroka, saj v družino prinaša veselje, smeh in sprošča situacije. Glede na koncept štirih možnih vlog članov družine, ki sta ga izdelala Kantor in Lehr (1975, v Čačinovič Vogrinčič) se *vloga gibala družine*, ki naj bi bil zaslužen za spremembe v družinskem dogajanju, med člani pojavljajo različna dojetanja. Oče trdi, da v družini uvaja spremembe žena, sama meni, da je nosilec sprememb mož in v zadnjem času tudi otroka, sin pa uvajanje sprememb zazna s strani staršev. Pri odločanju vsi trije menijo, da je glavni oče, vendar starša dodata, da se tako vidi navzven, saj se namreč dogovarjata in odločata skupaj, sedaj, ko sta otroka že dovolj zrela, pa odločitve sprejemajo skupaj. Hierarhična ureditev te družine je očitno takšna, da navzven izgleda, kot bi bil najvišje na lestvici oče, kar naj bi bila po Skynnerju (v Čačinovič Vogrinčič, 1998) najbolj »zdrava hierarhija«. Naslednja na lestvici je mati, sledi hči in šele na koncu je sin, ki si z odraščanjem želi vzpostaviti novo strukturo v družini. To mu bo lahko uspelo, saj naj bi imela starša (sodeč po njunih besedah) deljeno moč v družini. Zato se strinjam z avtorjema Poljšak Škraban in Dekleva (1997), ki pravita, da lahko otroci najbolje vzpostavijo novo strukturo v tistih družinah, kjer imata starša deljeno moč in so med vsemi člani družine možna pogajanja. Poudarila bi očetovo nestrinjanje z zamenjavo vlog med starši in otroci, saj to nezdravo vpliva na celotno družino, kar poudarjata tudi Gostečnik (2004) in Kompan Erzar (2003), ki doda, da sta očetovstvo in materinstvo čustveno neprimerljivi in nezamenljivi vlogi.

Tabela 2: Kategorija 2 - PORAZDELITEV DELA V DRUŽINI

KODE 2. REDA	KODE 1. REDA		
	KODE OČETA	KODE MATERE	KODE SINA
Domača opravila	- Skrbi za materialne dobrine, stanovanje, hrano in ostale stvari - Kuha, pospravlja - Ni tipične delitve del – vsi znajo skoraj vse	- Kot delavka skrbi za stvari, za katere je običajno zadolžena ženska	- Skrbi za psa, pomaga pri opravih okoli hiše

Glede domačih opravil je jasno razvidna tipična delitev del glede na spol, kljub očetovemu poudarku, da vsi znajo skoraj vse. Verjetno je taka delitev del enostavnejša. Oče predstavlja

materialnega preskrbovalca družine, kot je to veljalo za moške pred postmoderno (Švab, 2001). Mati poleg službe opravlja gospodinjska opravila in skrbi za vrt, kar naj bi bilo značilno za vlogo žensk, ki jo opisuje Jogan (1990). Sin pa skrbi za psa in očetu pomaga pri opravljenih okrog hiše. Glede na spol in starost opravlja bolj moška dela, hkrati se je njegova vloga iz otroških let v obdobju adolescence spremenila, s čimer je pridobil več vpliva in več dolžnosti. Zato se strinjam s trditvijo, ki jo poda avtorica Poljšak Škraban (2002b), da naj bi bila sprememba vloge pri mladostnikih želja po pridobitvi nove vloge in bolj primernih, vzajemnih odnosih v družini.

Tabela 3: Kategorija 3 - OPIS DRUŽINSKIH ČLANOV

KODE 2. REDA	KODE 1. REDA		
	KODE OČETA	KODE MATERE	KODE SINA
Lastnosti žene/matere	<ul style="list-style-type: none"> - se dotika vseh plati življenja s skrbnostjo - sopotnica v življenju in vzgojiteljica otrok 		<ul style="list-style-type: none"> - Toplina, moralna podpora, materinska ljubezen - Ljubeča, vsesprejemajoča
Lastnosti moža/očeta	<ul style="list-style-type: none"> - Oče postavlja meje v dobrem in slabem - Ni le skrbnik, je mnogo več - Radoveden oče, zanima ga za otroke 	<ul style="list-style-type: none"> - Mož mora biti avtoriteta, zanesljiv, deloven, pošten, ljubeč, odprt, dober, zabaven, sproščen, ... - Dober oče v odnosu do otrok, nenasilen in ne zasvojen, samostojna oseba 	<ul style="list-style-type: none"> - Trdnost vzgoje, finančna podpora - Glava družine - Se uči od njega, je vzornik - Je trmast, trden, odločen
Lastnosti otrok/sestre	<ul style="list-style-type: none"> - Se vzgajata, izobražujeta, ukvarjata s športi, nagajata - Osrečujeta in dajeta smisel življenju - Člana, ki delata družino popolno 	<ul style="list-style-type: none"> - Nimata posebne vloge - Le živita, se pripravljata, učita, se iščeta - Vnašata veselje, humor, skrbi, raznolikost, odpovedovanje, ... - Vsak zase individuum - En čustven, romantičen in izrazito socialen – življenje odprta knjiga - Drugi skriva čustva, jih redko pokaže – življenje skrita dogodivščina - Imata par 	<ul style="list-style-type: none"> - Sestra starejša in prvi otrok - Odprta, brez zadržkov v odnosih - Pod pritiskom - Izpostavlja svoje naloge
Lastnosti staršev	<ul style="list-style-type: none"> - Skrbita za materialno in duševno zadovoljnost otrok 		<ul style="list-style-type: none"> - Razumna starša

Lastnosti družinskih članov predstavljajo njihove značilnosti v vlogah. Mati oziroma žena v očeh soproga predstavlja sopotnico in vzgojiteljico otrok, v sinovih očeh pa toplino, moralno podporo, je ljubeča, vsesprejemajoča in polna materinske ljubezni. Vloga matere se torej

sklada z materinsko vlogo, ki jo opisuje Jogan (1990), saj predstavlja tipično vlogo nežne, krotke in potrpežljive ženske. Prav tako sem med izvajanjem intervjuja opazila podobnost sinovega dojemanja matere ter vlogo matere, kot jo opišeta Košiček in Košiček (1980), saj naj bi mati hkrati navezovala otroka nase s svojo ljubeznijo, skrbnostjo in požrtvovalnostjo na eni strani in ločevala od sebe s socializacijo in učenjem samostojnosti. Oče se vidi kot nekdo, ki postavlja meje v dobrem in slabem in ga zelo zanima za otroke, saj ni le skrbnik, ampak mnogo več. Žena ga vidi kot dobrega očeta za otroke, nenasilnega, samostojno osebo, kot mož pa ji predstavlja neko avtoriteto, zanesljivega, delovnega, poštenega, ljubečega, odprtega sopotnika s še mnogimi drugimi lastnostmi. Sin v njem vidi glavo družine, finančno podporo, predstavlja mu trdnost vzgoje, učitelja in vzornika trmaste, trdne in odločne narave. Očetu torej vloga očeta pomeni zelo veliko in po Minton in Pasley (1996, v Poljšak Škraban, 2001) bi lahko v njegovi vlogi opazili podvloge očeta kot hranilca, oskrbovalca družine, vzgojitelja, nekoga, ki skrbi za red in disciplino, odgovornega in ljubečega ter nikakor ne odsotnega in izključenega člana družine. Otroka se po besedah staršev vzgajata, izobražujeta in ukvarjata z različnimi aktivnostmi, kar Gostečnik (2004) poudari, da je pomembno za vlogo otrok. Ne glede na to, da sta si različna in vsak zase individuum, za starša predstavljata člana, ki delata družino popolno. Sin kot edini član družine dodatno predstavi svojo sestro, za katero veljajo nekatere značilnosti čustvenega zakonskega otroka, kakor Gostečnik (2004) poimenuje otroka, ki naj bi bil občutljiv za čustvene nemire v družini in ureja ter skrbi za kompromise med vsemi člani družine. Poleg tega je po sinovih besedah sestra, kot prvi otrok, pod pritiskom opravljanja njenih nalog, ki ji veliko pomenijo. Lastnosti staršev sta opisala oče in sin. Slednji meni, da sta razumna starša, medtem ko oče poudari skrb za materialno in duševno zadovoljnost otrok.

Tabela 4: Kategorija 4 - OBLIKOVANJE VLOG

KODE 2. REDA	KODE 1. REDA		
	KODE OČETA	KODE MATERE	KODE SINA
Vpliv primarne družine	- Vpliv staršev na vzgojo	- Odraža se način življenja in odnosi primarne družine - Družinski vzorec se ponavlja, vidi podobnosti	
Izbira vlog/dodelitev vlog		- Njena odločitev za ohranjanje osvojenih vzorcev	- Izbral vlogo prijatelja, zaupnika, pridnega člana družine - Vlogo sina in brata dodelili drugi

Skladnost vlog in vedenja ter značaja	- Vpliv vlog na vedenje	- Vloge potrjujejo vedenje družinskih članov	- Vloge skladne z značajem
Odvisnost lastnosti v vlogah	- Lastnosti odvisne od družine, ožje in širše okolice		

Starša sta potrdila, da obstaja vpliv njunih staršev na njuno vzgojo v sedanji družini, saj se vzorec ponavlja. Mati in sin sta si sama izbrala lastnosti vlog v družini, medtem ko so vloge sina in brata prav tako kot vloga moža, žene, očeta in matere same po sebi dodeljene s poroko oziroma rojstvom otrok. Lastnosti vlog so namreč odvisne od družine, ožje in širše okolice, kar je poudaril tudi oče. Vse vloge v družini vplivajo na vedenje članov, kar se sklada z opisom, da je vedenje članov družine eden izmed elementov vloge, kar je ugotovil Lersch (1972, v Čačinovič Vogrinčič, 1992). Tudi Epstein, Bishop, Rayn, Miller in Keitner (v Walsh, 1993) opišejo družinske vloge kot ponavljajoče se vzorce vedenja.

Tabela 5: Kategorija 5 - DRUŽINSKI ODNOSI

KODE 2. REDA	KODE 1. REDA		
	KODE OČETA	KODE MATERE	KODE SINA
Odnos do moža		- Ohranja tak odnos, kot sta ga imela, ko sta se spoznala - Prvi vstopil v njeno življenje - Z njim se želi postarati	
Odnos do otrok		- Vloga matere ob rojstvu otrok - So dar, vesela, da jih ima, zapolnijo ji del življenja	
Odnos do družine/odnos do sestre	- Povezanost z družinskimi člani	- Kot poslušalka prisluhne ostalim članom družine	- Sestra nanj gleda zviška, ne sprejema ga kot sebi enakega, ima oblast, se obnaša kot starš - Pomoč sestri, drugačen pogled na svet - Grob način izmenjave mnenj, a stopita skupaj - Ji največkrat pomaga pri vztrajanju - Rad ima svojo družino
Zaznavanje odnosov v družini	- Včasih so pogovori dobri, drugič gredo en mimo drugega	- Meni, da imajo odprte odnose, vsem pomeni družina varno zatočišče - Odnos je z vsakim specifičen, preseneti, razočara, razveseli, ...	- Odnosi dobri, včasih boljši, drugič slabši
Naravnost odnosov	- Stremijo k dobrim in normalnim odnosom		

	<ul style="list-style-type: none"> - Pomemben je pogovor med člani 		
Reševanje konfliktov	<ul style="list-style-type: none"> - V obdobju otroštva starša skrbela za pogovor - Sedaj odvisno od situacije in člana - Vse je odvisno od situacije - Pri dobrih stvareh pogovor lažje steče, vse se odraža v mimiki - Pri slabih je čas pogovora malce daljši - Pobudnici sta največkrat žena in hči - Odvisno od vlog le v času odraščanja - Sedaj neodvisno od vlog - Težave rešuje s pogovori 	<ul style="list-style-type: none"> - Bolj odprt otrok želi hitreje razčistiti zadeve - Pri drugem sama pogosteje naredi prvi korak - Pri možu odvisno od situacije - Ni odvisno od vlog, ampak od karakterja 	<ul style="list-style-type: none"> - Pogovor o težavah, povod s strani staršev - Odvisno od vlog - Največkrat popuščata s sestro - Zavzemajo se za kompromise
Usklajevanje med člani	<ul style="list-style-type: none"> - Usklajevanje aktivnosti med člani ni vedno lahko - Hobiji in aktivnosti zahtevajo veliko usklajevanja - Z odraščanjem vedno več prepletanja aktivnosti in dogovorov - Za skupen cilj se ni težko prilagajati, - Aktivnosti in usklajevanje se razlikujejo v dnevih - Vzpostavitev harmonije kot preprečitev podrejanja zahtevam ostalih članov - Obveznosti in pravice včasih prekoračijo normalne meje sožitja ostalih članov 		

Žena do moža ohranja enak odnos, kot sta ga imela, ko sta se spoznala, pri odnosu do družine izpostavi svojo vlogo poslušalke, medtem ko mož poudari povezanost med člani. Sin ima svojo družino rad, sestri pomaga in jo spodbuja, kljub temu, da imata med seboj včasih grob način izmenjave informacij. V odnosu do njega ga moti njeno nesprejemanje, saj je v intervjuju dejal, da velikokrat prevzema vlogo staršev. Menim, da ima sestra predvsem vlogo prvega otroka, ki skrbi za mlajšega brata, kadar staršev ni in je vedenje ne glede na odraščajočega brata preveč ponotranjila. Kot sem že pri prvi tabeli omenila, si verjetno sin želi spremeniti svoje mesto na hierarhični lestvici, saj poskuša pridobiti več vpliva, moči in upoštevanja, kot jih je imel v obdobju otroštva. To so lahko tudi razlogi, zakaj mu sestrično vedenje ni všeč. Avtorica Poljšak Škraban (2002b) namreč pravi, da mora mladostnik v obdobju adolescence spremeniti svojo vlogo, saj si mora pridobiti več vpliva, kot ga je imel v

obdobju otroštva in vzpostaviti novo strukturo v družini. Na splošno so v družini odnosi dobri, včasih boljši, drugič slabši. Mati poudari odprtost in specifičnost odnosov, oče doda zavzemanje za dobre in normalne odnose, kjer je sestavni del pogovor. Konflikte rešujejo s pogovorom. Včasih, ko sta bila otroka mlajša, sta prva pričela z reševanjem konflikta starša, danes pa je stanje nekoliko spremenjeno. Glavni pobudnici za reševanje sta mati in hči, kar je po mnenju sina posledica njihovih vlog, čeravno oče ni prepričan, da so sedanje pobude posledica vlog. Po besedah sina največkrat popustita otroka, se pa zavzemajo za kompromise. Usklajevanje se med družinskimi člani dogaja dnevno, saj je z odraščanjem otrok vedno več prepletanja aktivnosti. Tako usklajevanje kot reševanje konfliktov nam kažeta moč posameznikov, ki se zrcali v njihovih vlogah, s tem pa posledično tudi pravice in možnosti odločanja, ki se spreminjajo glede na razvojno obdobje družine in situacijo, v kateri se družina znajde. Strinjam se z avtorico Tomori (1994), ki pravi, da imajo člani družine ravno zaradi pravšnje razporeditve moči med seboj občutek varnosti in razumevanja ter vedo, da se lahko zanesejo drug na drugega.

Tabela 6: Kategorija 6 - PREDSTAVA O DRUŽINI IN ODRAŠČANJU OTROK

KODE 2. REDA	KODE 1. REDA		
	KODE OČETA	KODE MATERE	KODE SINA
Zaznavanje družine	- Zelo aktivna družina z veliko aktivnostmi, zaradi katerih se malo vidijo	- Niso vedno pripravljene najti časa za druge	- Povprečna družina
Zaznavanje odraščanja otrok	- Obdobje odraščanja je bilo zelo težko - Z odraščanjem se spremenijo odnosi, ki se lahko ohranijo	- Zelo pozorno spremljala odraščanje otrok - Do četrtega leta daš otroku vse, kasneje le usmerjanje	- Mislijo, da še odraščajo - Ima več dolžnosti, odgovornosti - Mnenje bolj upoštevajo

Zaznavanje družine se med člani malce razlikuje. Oče daje večji poudarek na številne aktivnosti družine, zaradi katerih se bolj malo vidijo. Mati meni, da si niso pripravljene vedno vzeti časa za druge, kar bi lahko bila posledica premnogih aktivnosti in nerednih prihodov in odhodov z doma. Sin pa vidi družino kot popolnoma povprečno, kar v intervjuju naveže na odnose, saj se zaveda, da ne obstaja družina brez občasnih težav in medsebojnih trenj. Glede odraščanja je mnenja, da ga starši še vedno obravnavajo kot odraščajočega otroka, kar je verjetno res, saj je še vedno v obdobju adolescence in se mu poleg spremembe obveznosti, dolžnosti in večjega upoštevanja mnenja v družini na zunaj ni veliko spremenilo. Prav gotovo pa so se spremenili podsistemi oziroma transakcijski vzorci, kakor podsisteme imenuje Minuchin (1991), saj se je v obdobju odraščanja spremenilo povezovanje družinskih članov.

Najverjetneje se je spremenil način, čas in osebe, s katerimi se povezujejo. Kljub temu pa so meje med podsistemi ostale jasno postavljene, zato vsi še vedno točno vedo, kako naj opravljajo svojo vlogo v družini, kar poudarjajo tudi avtorji Cox in Paley (1997) ter Čačinovič Vogrinčič (1998). Oče vidi v odraščanju otrok spremenjenost odnosov, ki se lahko ohranijo tudi kasneje, če sta kot starša z otrokoma spletla dovolj globoke vezi, saj kakor pravi mati, daš lahko otroku vse le do četrtega leta, kasneje pa sledi le usmerjanje.

Tabela 7: Kategorija 7 - ČUSTVA V DRUŽINI

KODE 2. REDA	KODE 1. REDA		
	KODE OČETA	KODE MATERE	KODE SINA
Vpliv vlog na čustva		- Vloge vplivajo na izražanje čustev	- Vloge nimajo vpliva na izražanje čustev
Izražanje čustev	- Izražanje čustev odvisno od načina - Ženski del bolj izraža žalost, moški bolj jezo - Podobnost pri dobrih čustvih - Vsak ima pravico pokazati svoja čustva - Izražajo vsa čustva	- Otroci lahko vedno pokažejo čustva - Lahko izraža čustva - Če je sama, izraža vsa, določena tudi v družini - Odvisno od starosti otrok, primernosti, ... - Otroci morajo izražati več čustev, ne glede na spol - Dovoljeno kazanje čustev, ali to izkoristijo je odvisno od značaja	- Čustva nerad izraža - Ženski izražata čustva
Neizražanje čustev	- Otroka se bojita kazati jezo nad starši, kljub varnemu okolju	- Omejitev izražanja čustev družinskim članom	- Oba moška čustva potlačita - Jeze in žalosti ne kaže
Dovoljena čustva	- Nekatera bolj zaželena druga manj, a vsa dovoljena - Zaželena vesela in osrečujoča čustva, kljub prisotnosti manj prijetnih	- Veselje, žalost, zaskrbljenost, jeza, ...	- Jeza, razočaranje, žalost, veselje, ...
Manj zaželena čustva	- Manj zaželena čustva, a izražena so sovraštvo, jeza, žalost		

Glede vpliva vlog na čustva se mati in sin med seboj razlikujeta. Mati namreč meni, da vloge vplivajo na izražanje čustev, medtem ko se sin z njo ne strinja. Sam sicer čustva nerad izraža. Meni, da največ čustev izražata mati in hči. Oče se glede čustev malce bolj specificira in sicer poudari, da ženski bolj izražata žalost, moška pa bolj jezo. Vsi člani naj bi si bili podobni pri »dobrih« čustvih. Po besedah matere sama izraža vsa čustva kadar je sama, določena pokaže tudi v družini. Vse je odvisno od starosti in primernosti trenutka. Poenoti se z možem, da imajo vsi pravico kazati vsa čustva, ali to izkoristijo ali ne je odvisno od značaja. Jeze in žalosti naj sin ne bi kazal, oče pa njegovo izjavo nadgradi in meni, da se otroka bojita

pokazati jezo nad starši, kar mati opiše kot nekakšno omejitvev izražanja čustev družinskim članom. Dovoljena naj bi bila vsa čustva, zlasti vesela in osrečujoča, kljub občasnim manj prijetnim čustvom. Po besedah očeta izražajo tudi manj zaželena čustva, kar je popolnoma pravilno in zdravo za celo družino.

Tabela 8: Kategorija 8 - VEDENJE V DRUŽINI

KODE 2. REDA	KODE 1. REDA		
	KODE OČETA	KODE MATERE	KODE SINA
Prilagajanje vedenja	- V družini je veliko prilagajanja v različnih situacijah - Starejši ko je, več izkušenj ima, večkrat se prilagaja	- Po rojstvu otrok je prilagajanja več - Prilagodljivost vloge v odnosu starš-otrok, saj ne more biti kot starš bolj odkrita do njiju (čustva)	- Obnašanje prilagodi članom - Zaupnost do sestre se prekine, ob prisotnosti staršev se ne obnaša več isto, a do staršev ostane enak
Vedenje ob starših			- Ob starših se obnaša drugače kot ob sestri
Združevanje različnih vlog			- Vloga sina dominantna, vloga brata izgine
Vpliv vlog in starosti			- Povezanost vlog in starosti

Kot je bilo omenjeno že pri družinskih odnosih (tabela 5) je v družini veliko usklajevanja in prilagajanja. Prilagajajo se vsi člani družine. Starša opazita naraščanje prilagajanja po rojstvu otrok, kar je nekaj popolnoma naravnega, saj sta iz diade najprej prišla na tričlansko in kasneje na štiričlansko družino. Mati se v odnosu starš-otrok prilagaja, saj kot starš z njima ne more biti tako odkrita kot s svojim partnerjem, niti se ji to ne zdi pravilno. Sin svojo prilagoditev vedenja opazi takrat, kadar s sestro nista več sama. Takrat se zaupnost med njima prekine. Starša naj tega z njegovega zornega kota ne bi opazila, saj se njegov odnos do njiju ne spremeni in ostane enak kakor je takrat, kadar je s starši sam. To prilagajanje vidi v vplivu povezanosti med vlogo in starostjo, saj vloga brata ob prisotnosti staršev izgine in postane dominantna vloga sina. Ne glede na sestri (ne)prisotnost, ima ob starših še vedno nižjo pozicijo na hierarhični lestvici kot jo ima takrat, kadar sta s sestro skupaj.

5.1.1 Tip družine

Glede na tipe družin, ki sta jih opisala Kantor in Lehr (1976, v Čačinovič Vogrinčič, 1998) bi lahko to družino uvrstila med odprte družine. Razvidno je, da so člani med seboj povezani,

prepoznavajo potrebe drug drugega, o čem priča usklajevanje med njimi, reševanje konfliktov, uvajanje sprememb in preverjanje ali ustrezajo vsem članom. V družini se počutijo varne, dovoljena so vsa čustva, kljub temu, da so nekatera manj zaželeni. Kot je poudaril sin, se zavedajo, da so povprečna družina, kar pomeni, da so prepiri in nestrinjanja sestavni del njihovega življenja. Vsekakor se zavzemajo za čim več kompromisov, ki ustrezajo vsem. Strinjam se z avtorico Čačinovič Vogrinčič (1998), ki tako kot sin v prepirih in nestrinjanjih ne vidi ničesar slabega, temveč zgolj priložnost za boljše sodelovanje in večanje sožitja, ki sledi skupnim dogovorom. Vloge v družini se fleksibilno spreminjajo glede na različna obdobja, v katerih se nahajajo člani, zlasti otroka. Glede na mnoge aktivnosti in razgibanost vsakdana se družina zelo povezuje in vključuje v svoje socialno okolje ter išče nova poznanstva.

Vodenje, ki je značilno za to družino je demokratično, saj pri odločanju sodelujejo vsi, kar pomeni, da moč uporabljajo vzajemno, kljub temu, da imata starša več besede pri dokončni odločitvi, s čimer ohranjata fleksibilno hierarhijo med generacijo otrok in generacijo staršev (Čačinovič Vogrinčič, 1992). Otroka sta bila med odraščanjem deležna postopnega prevzemanja odgovornosti, starša pa jima skladno s tem dajeta tudi vedno večji delež moči (Novak-Jerman, 1995).

Z ozirom na to, da ni popolnoma »čistih tipov« družin, ima družina tudi lastnost zaprtega tipa družine. Moč med družinskimi člani je namreč razporejena vertikalno, a v nasprotju z zaprtimi družinami le-ta ni fiksna in se spreminja glede na razvojna obdobja otrok in situacije.

5.1.2 Odgovori na raziskovalna vprašanja

Ali družinske vloge odražajo družinsko hierarhijo in moč posameznikov v družini?

Da, v družinskih vlogah se odraža hierarhija in moč članov. Hierarhija in moč sta najbolj opazni pri odločanju v družini, uvajanju sprememb, reševanju konfliktov in izražanju čustev. Pri odločanju so vsi trije člani družine omenili, da je glavni oče, čeprav tako izgleda navzven in se starša med seboj dogovarjata. Navzven se torej jasno vidi, kdo ima največjo moč in stoji najvišje na hierarhični lestvici. To je oče, ki mu sledi žena, med otrokoma pa se iz leta v leto situacija spreminja. Sin si želi večjo moč in višje mesto na hierarhični lestvici, zato mu tudi ni všeč sestrično vedenje do njega, ki mu daje občutek manjvrednosti. Ne glede na delno spreminjanje moči med otrokoma, medgeneracijska meja med staršema in otrokoma še vedno jasno zarisuje hierarhijo, kjer se odraža tudi strukturna moč (Shaw, Criss, Schonberg in Beck,

2004). Kljub temu, da naj bi starša uvajala spremembe, se tudi v vlogah otrok z leti kaže določena moč, da spregovorita in predlagata določene rešitve. To pa se lahko dogaja zato, ker jima starša dajeta vedno več odgovornosti in dolžnosti (Poljšak Škraban, 2002b), saj ju tako pripravljata na samostojnejše življenje, hkrati pa sta oba že dokazala, da sta vredna zaupanja in takšnega obravnavanja. Podobno se dogaja pri reševanju konfliktov. V obdobju otroštva sta imela starša večjo moč in sta skrbela za razčiščevanje, sedaj pa otroka dobivata vedno več moči, da sama izpostavita določene težave. Kljub pridobivanju na njuni moči in osamosvajanju ostajajo v družini opazni okviri hierarhične lestvice. Starša bosta vedno starša in bosta imela pri določenih stvareh zadnjo besedo, otroka pa bosta imela, dokler bodo živeli skupaj, še vedno vlogo otrok. Moč otrok se z leti veča in tako si z izobraževanjem in osamosvajanjem pridobivata nekaj moči, ki sta jih opisala Olson in Cromwell (v Čačinovič Vogrinčič, 1998). Najbolj vidno se povečujeta moč eksperta, saj pridobivata določena znanja in sposobnosti ter informacijska moč, ki kaže na zmožnost pridobivanja koristnih informacij in veščin prepričevanja drugih.

Ali se posamezniki v družini zavedajo svoje vloge in posledično svoje moči v družini?

Da, posamezniki se zavedajo svojih vlog in posledično svoje moči v družini. To se jasno vidi v tem, da so sposobni povedati kakšne vloge imajo v družini sami in kakšne imajo ostali družinski člani. Zavedanje svojih vlog je razvidno v kategoriji družinske vloge, kjer poleg različnih vlog omenijo tudi njihovo pomembnost. Zavedanje vlog družinskih članov pa se opazi pri kategoriji opis družinskih članov, ko opišejo medsebojne lastnosti, ki se zrcalijo v značilnosti vlog.

Moč, ki jo imajo posamezniki v družini, se zrcali v vlogah, njihovi razporeditvi, v pravicah in možnostih odločanja, različnih prednostih ter dolžnostih za prilagajanje drugim članom družine. Razporeditev moči se spreminja glede na razvojno obdobje in glede na situacije, v kateri se družinski člani znajdejo kot družina (Tomori, 1994). Kakor se opazi iz tabele 1 (družinske vloge) se je moč med otrokoma v času odraščanja spreminjala, kar je še posebej opazno pri družinskem odločanju in uvajanju sprememb. Sin se svoje moči, ki jo ima v svojih vlogah, zaveda, saj opaža, da se sedaj odločajo skupaj, čeravno še vedno obstaja nekaj stvari o katerih se dokončno odločita starša. Svojo moč opazi tudi pri zaznavanju odraščanja pri kategoriji predstava o družini in o odraščanju otrok, saj ima več odgovornosti in dolžnosti kot ju je imel v otroštvu, prav tako pa njegovo mnenje bolj upoštevajo. Tudi oče se zaveda svoje

moči, ki jo ima v vlogi očeta, saj poudari, da je negativni del vloge ravno to, da je prevečkrat v vlogi kaznovalca. Tako pri njem kot pri ženi lahko opazimo vseh šest elementov moči kot jih opišeta Olson in Cromwell (v Čačinovič Vogrinčič, 1998); legitimno moč oziroma avtoriteto sta pridobila z rojstvom otrok in jo še vedno ohranjata, referenčno moč sta pridobila tako, da predstavlja oče sinu nekega vzornika in bi rad postal tak kot oče, hči pa se zaradi svoje narave bolje razume z materjo, je bolj odprta v odnosih in se na nek način identificira z njo, kar je opazno v vlogi sestre, ki želi bratu predstavljati starša. Informacijska moč je prisotna v načinu prepričevanja drugih pri skupnih odločitvah in uvajanju sprememb, moč nagrad in kazni pa jima je podeljena kot kontrola, s pomočjo katere lahko bodisi nagrajujeta bodisi kaznujeta otroka. Ne glede na to, da verjetno ne poznata strokovne delitve šestih elementov moči, se zavedata svojih moči v družini, kar je opazno v njunih intervjujih.

Ali se s spremembo vloge spremeni tudi družinska hierarhija in moč posameznika v družini?

Da in ne. Deloma se s tem vprašanjem strinjam zato, ker je med bratom in sestro opazno poskušanje preureditve mesta na hierarhični lestvici. To se je začelo v obdobju odraščanja, ko je brat želel spremeniti svoje mesto na hierarhični lestvici. Z izobraževanjem je vsak od njiju pridobil nekaj novih moči v družini in četudi je sestra prvi otrok ter se do brata včasih obnaša kot starš, mu to njeno obnašanje ni všeč. V njegovem načinu komuniciranja je bilo opazno, da se ne strinja s tem, da je sestra apriori višje na hierarhični lestvici. Sebe smatra za dovolj zrelega in enakopravnega člana družine. Zanj ni pomembno kdo je prvi in kdo zadnji otrok.

Razlog, zakaj se s tem vprašanjem deloma ne strinjam je, da se s pridobivanjem moči s strani otrok staršema le-ta ne spreminja tako drastično. Edina sprememba je ta, da obravnavata otroka letom primerno, jima bolj zaupata in vesta, da se znata pravilno odločati. S tem se njuna vloga oziroma mesto na hierarhični lestvici nič ne spreminja, saj sta in še naprej ostajata starša, kljub njuni delni spremembi vloge.

Tako se torej pri otrocih s spremembo vloge spremeni moč v družini, mesto na hierarhični lestvici pa se neformalno spreminja oziroma ga sin želi spremeniti, pri starših pa se s spremembo vloge ne spremenita niti mesto na hierarhični lestvici niti moč v družini.

6 SKLEP

Družina je neka posebna skupnost, za katero veljajo različna pravila in delovanje. Ravno zato je vsaka družina specifična, polna sprememb, ki jih oblikujejo njeni člani. Od vseh definicij družine mi je najbolj blizu definicija, ki sta jo napisala Kantor in Lehr (1976, v Čačinovič Vogričič, 1992, str. 130, 131) in pravi, da *»družino tvorijo dva ali več posameznikov, ki so v interakciji, imajo skupne motive in cilje; povezujejo jih skupna pravila, norme in vrednote; odnose v njej odraža in določa relativno trajna struktura statusov in vlog, v družini se oblikujeta zanjo značilna struktura moči in način vodenja; izoblikuje se relativno trajna mreža komunikacij ter statusov in vlog posameznih družinskih članov; diferencirajo se vloge glede na delitev dela; razločijo se čustveni odnosi med člani«*.

Vse to velja tudi za družino, s pomočjo katere sem želela dobiti malce bolj podroben vpogled v njihova življenja in povezati teorijo s praktičnim primerom. Ugotovila sem, da družinske vloge resnično odražajo družinsko hierarhijo in moč vsakega člana družine. Prav tako se posamezniki zavedajo svojih vlog in vlog ostalih članov. Z jasnim zavedanjem vseh vlog se zavedajo tudi svojih moči, čeprav o tem tako podrobno še niso razmišljali in so, tako kot jaz, ozavestili nekatere vidike družinskega delovanja šele med izvajanjem intervjujev. S trditvijo, da se s spremembo vloge spremeni tudi družinska hierarhija in moč posameznika v družini, se ne strinjam popolnoma, saj je sprememba vlog obeh otrok med odraščanjem opazno spremenila le njuno moč, ki jo imata kot člana družine, ni pa popolnoma spremenila nujnega mesta na hierarhični lestvici. Prav tako sprememba vlog pri starših ni takšna, da bi spremenila mesto na hierarhični lestvici in moč, ki jo imata. Tako lahko zatrdim, da vsaj pri tej družini sprememba vlog ne pomeni nujno spremembe družinske hierarhije in moči vsakega posameznika.

Zavedam se, da obstaja možnost, da bi pri drugi družini dobila drugačne rezultate. Kljub temu sem med izdelavo tega diplomskega dela поблиže spoznala košček družinskega življenja in se zavedla pomena družinskih vlog, ki nam odkrivajo marsikaj zanimivega. Poglobljena spoznanja bom nadgrajevala in upam, da bom kot bodoča strokovnjakinja svojim uporabnikom lahko pomagala do zdrave družinske hierarhije in moči, posledično pa bo to pripeljalo do bolj zdravih odnosov in zdrave družine.

7 LITERATURA

- Bluestein, J. (1993). *Parents, teens and boundaries*. Florida: Health Communications.
- Cox, M. J. in Paley, B. (1997). Families as systems. *Annual review of psychology*, 48, 243-267. Pridobljeno s <http://search.proquest.com.nukweb.nuk.uni-lj.si/socscijournals/docview/205756117/13DF49BF1003D01CD0A/146?accountid=16468>
- Čačinovič Vogrinčič, G. (1990). *Osnovni teoretični problemi svetovalnega dela z družinami*. Ljubljana: Višja šola za socialne delavce.
- Čačinovič Vogrinčič, G. (1992). *Psihodinamski procesi v družinski skupini*. Ljubljana: Advance.
- Čačinovič Vogrinčič, G. (1998). *Psihologija družine*. Ljubljana: Znanstveno in publicistično središče.
- David, R. (2000). Inside the family: toward a theory of family process. *Journal of Marriage and the Family*, 62, 868-870. Pridobljeno s <http://search.proquest.com.nukweb.nuk.uni-lj.si/socscijournals/docview/219751124/fulltextPDF/13DF4B2B7A88F81433/1?accountid=16468>
- Elium, D. in Elium, J. (2008). *Vloga staršev v razvoju zdravega moškega*. Ljubljana: Orbis d.o.o.
- Gjerek, A. (2007). *Biti oče – doživljanje in pomen vloge očeta v življenju moškega*. Diplomsko delo, Ljubljana: Univerza v Ljubljani, Pedagoška fakulteta.
- Gostečnik, C. (2004). *Relacijska družinska terapija*. Ljubljana: Brat Frančišek in Frančiškanski družinski inštitut.
- Gostečnik, C. (2011). *Inovativna relacijska družinska terapija*. Ljubljana: Brat Frančišek, Teološka fakulteta in Frančiškanski družinski inštitut.
- Gržan, K. (2000). *Stiske slovenskih družin*. Ljubljana: Družina.
- Juul, J. (2008). *Kompetentni otrok; družina na poti k novim temeljnim vrednotam*. Radovljica: Didakta.
- Jogan, M. (1990). *Družbena konstrukcija hierarhije med spoloma*. Ljubljana: Fakulteta za sociologijo, politične vede in novinarstvo.

Kaufmann, D., Gesten, E., Santa Lucia, R. C., Salcedo, O., Rendina-Gobioff, G. in Gadd, R. (2000). The relationship between parenting style and children's adjustment: The parents' perspective. *Journal of Child and Family Studies*, 9(2), 231-245. Pridobljeno s <http://search.proquest.com.nukweb.nuk.uni-lj.si/socscijournals/docview/210502941/fulltextPDF/13DF4BD8A37578BF53F/25?accountid=16468>

Kompan Erzar, L. K. (2003). *Skrita moč družine*. Ljubljana: Brat Frančišek.

Košiček, M. in Košiček, T. (1980). *Starši – nestarši*. Ljubljana: Cankarjeva založba.

Krajnc, A. (ur.). (1986). *Demokratična družina – kaj je to?* Ljubljana: Zveza prijateljev mladine Slovenije.

Lukas, E. (1993). *Družina in smisel*. Celje: Mohorjeva družba.

Minuchin, S. (1991). *Families and family therapy*. London: Routledge.

Musek, J. (1994). *Psihologija: človek in družbeno okolje*. Ljubljana: Educy.

Naglič, N. (2010). *Hierarhija spolov v moderni družini* (diplomsko delo, Fakulteta za družbene vede). Pridobljeno s http://www.google.si/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=1&ved=0CCwQFjAA&url=http%3A%2F%2Fdk.fdv.uni-lj.si%2Fdiplomska_dela_1%2Fpdfs%2Fmb11_naglic-natasa.pdf&ei=4LScUarEM82Rswah24C4Bg&usg=AFQjCNFKI7KrH279uTXHIQUxn74g4E60Ag&sig2=M3ssUJRVwpQZ3J2I45I1A&bvm=bv.46751780,d.Yms

Novak-Jerman, D. (1995). Moč in hierarhija v družini. V V. Velikonja (ur.), *Izkustvena družinska terapija, teorija in praksa v Sloveniji* (str. 169-177). Ljubljana: Quatro d.o.o.

Poljšak Škraban, O. in Dekleva, B. (1997). Vloga družine v oblikovanju in razvoju identitete. *Socialna pedagogika*, 1(2), 25-46.

Poljšak Škraban, O. (2001). Očetovstvo in razvoj očetovske identitete. *Socialna pedagogika*, 5(4), 413-422.

Poljšak Škraban, O. (2002a). *Vloga staršev in interakcij v družinskem sistemu pri oblikovanju identitete študentk socialne pedagogike*. Doktorska disertacija, Ljubljana: Univerza v Ljubljani, Pedagoška fakulteta.

Poljšak Škraban, O. (2002b). Mladostnik/ca v družini in medsebojno doživljanje družinskih članov. *Socialna pedagogika*, 6(4), 369-394.

Satir, V. (1995). *Družina za naš čas*. Ljubljana: CZ.

Shaw, D. S., Criss, M. M., Schonberg, M., A. in Beck, J. E. (2004). The development of family hierarchies and their relation to children's conduct problems. *Development and Psychopathology*, 16, 483-500. Pridobljeno s

http://www.google.si/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=1&ved=0CDIQFjAA&url=http%3A%2F%2Fciteeex.ist.psu.edu%2Fviewdoc%2Fdownload%3Fdoi%3D10.1.1.116.3252%26rep%3Drep1%26type%3Dpdf&ei=6hmNUfrfJobw4QS5yYHwCA&usg=AFQjCNE8-RjfjXokHN2WYNET7tBnSDEK7A&sig2=Z-7Cc_Zd6x_zn98O5K5BDg&bvm=bv.46340616,d.bGE

Skytner, R. in Cleese, J. (1994). *Družine in kako v njih preživeti*. Ljubljana: Tangram.

Stafford, L. in Beyer, C. L. (1993). *Interaction between parents and children*. Newbury Park: Sage.

Švab, A. (2001). *Družina: od modernosti k postmodernosti*. Ljubljana: Znanstveno in publicistično središče.

Tomori, M. (1994). *Knjiga o družini*. Ljubljana: EWO.

Vogrinc, J. (2008). *Kvalitativno raziskovanje na pedagoškem področju*. Ljubljana: Pedagoška fakulteta, Univerza v Ljubljani.

Walsh, F. (1993). *Normal family processes*. New York: Guilford Press.

8 PRILOGE

8.1 Kodiran intervju s sinom

Dobeseden prepis intervjuja	Kode prvega reda	Kode drugega reda	Kategorije
<p>1. Človek ima v življenju veliko vlog (brat, sin, prijatelj, sodelavec, itd.). Kako bi opisal svoje vloge v družini?</p> <p>V družini imam <u>vlogo sina in brata</u>. Vlogo sina bi opisal tako, da <u>izpolnjujem želje staršev, jim ne povzročam preglavic</u> ter se <u>od njih učim</u>.</p> <p>Predstavljam <u>nadaljevanje rodu</u>, hkrati <u>skrbnim za psa</u>, kadar staršev in sestre ni doma in <u>pomagam pri opravih okoli hiše</u>.</p> <p>Vlogo brata doživljam kot <u>pomoč sestri, kadar jo potrebuje</u> in ji <u>predstavljam drugačen pogled</u> na svet. Med seboj imava ponavadi bolj <u>grob način izmenjave mnenj</u>, vendar znava v ključnih trenutkih <u>stopiti skupaj</u>.</p> <p>V družini skrbim tudi za <u>komične trenutke, vnašanje humorja</u> in na splošno bolj <u>sproščeno vzdušje</u>, včasih pa tudi <u>dodatne prepire</u>.</p>	<p>Izpolnjuje želje staršev, ne povzroča preglavic, se uči od njih</p> <p>Nadaljevanje rodu, skrbi za psa, pomaga pri opravih okoli hiše</p> <p>Pomoč sestri, drugačen pogled. Grob način izmenjave mnenj, stopita tudi skupaj</p> <p>Komični trenutki, vnašanje humorja, sproščeno vzdušje, dodatni prepiri</p>	<p>Vloga sina</p> <p>Domača opravila</p> <p>Odnos do sestre</p> <p>Vloge v družini</p>	<p>Družinske vloge</p> <p>Porazdelitev dela v družini</p> <p>Družinske vloge</p> <p>Družinske vloge</p>

<p>2. <i>Koliko vlog imaš in katere so zate najpomembnejše?</i></p> <p>Poleg omenjenih vlog imam tudi <u>vlogo skrbnika za psa</u>, <u>zaupnika in prijatelja sestri</u> in <u>spodbudnika k športu</u>.</p> <p>Najpomembnejši sta <u>vlogi sina in brata</u>.</p>	<p>Skrbnik psa,</p> <p>zaupnik, sestrin prijatelj in spodbujevalec</p> <p>Najpomembnejši vlogi sina in brata</p>	<p>Domača opravila</p> <p>Odnos do sestre</p> <p>Pomembnost vlog</p>	<p>Porazdelitev dela v družini</p> <p>Družinske vloge</p> <p>Družinske vloge</p>
<p>3. <i>Kako doživljaš vlogo svojih staršev (vsakega posebej) in sestre?</i></p> <p><u>Mati</u> mi predstavlja <u>toplino</u> domačega doma, <u>moralno podporo</u>, <u>materinsko ljubezen</u> tudi v bolj težkih trenutkih.</p> <p><u>Oče</u> mi predstavlja <u>trdnost vzgoje in finančno podporo</u>. Je <u>glava družine</u>, <u>od njega se učim</u>. Je <u>moj vzornik</u> in zato si želim postati tak kot on.</p> <p>Oba <u>sta razumna</u> in četudi se kdaj skregamo, ne pustita, da to pride med nas.</p> <p><u>Sestra</u> mi predstavlja <u>prijateljico</u>, ki mi <u>pomaga</u>, ko mi starši ne morejo ali ne znajo. Predstavlja mi člana družine, ki mu <u>največkrat lahko pomagam</u>, saj pri svojih letih še ni tako neodvisna kot starša. Doživljam jo kot nekoga, ki mu <u>pomagam</u>, da <u>vztraja pri svojih odločitvah</u>, na primer pri športu.</p>	<p>Mati toplina, moralna podpora, materinska ljubezen</p> <p>Oče trdnost vzgoje, finančna podpora. Glava družine, uči od njega. Vzornik</p> <p>Razumna starša</p> <p>Sestra prijateljica, mu pomaga</p> <p>Ji največkrat pomaga, da vztraja (pri odločitvah)</p>	<p>Lastnosti matere</p> <p>Lastnosti očeta</p> <p>Lastnosti staršev</p> <p>Odnos do sestre</p> <p>Odnos do sestre</p>	<p>Opis družinskih članov</p> <p>Opis družinskih članov</p> <p>Opis družinskih članov</p> <p>Družinske vloge</p> <p>Družinske vloge</p>

<p>4. <i>Ali si vi vloge izbral sam ali so ti jo dodelili drugi?</i></p> <p>Vlogo prijatelja, zaupnika in pridnega člana družine sem si izbral sam, saj je bilo to na nek način od mene tudi pričakovano. Ker smo povezana družina, sem te vloge za dobro delovanje družine moral sprejeti. <u>Vlogo brata in sina so mi dodelili drugi</u>, saj na to nimam vpliva.</p> <p>Sam te <u>vloge opravljam v skladu s svojim značajem</u>.</p>	<p>Izbral vlogo prijatelja, zaupnika in pridnega člana družine</p> <p>Vlogo sina in brata dodelili drugi</p> <p>Vloge skladne z značajem</p>	<p>Izbira vloge</p> <p>Vlogo dodelili drugi</p> <p>Skladnost vlog in značaja</p>	<p>Oblikovanje vlog</p> <p>Oblikovanje vlog</p> <p>Oblikovanje vlog</p>
<p>5. <i>Ti kaj v svoji vlogi ni všeč?</i></p> <p>V <u>vlogi brata</u> mi ni všeč, da sestra name <u>gleda zviška</u> in me <u>sprejema kot sebi neenakega</u>. Ni mi všeč, da misli, da ima <u>nad menoj oblast</u> in glede na to, da sem od nje mlajši, se <u>obnaša kot bi bila moj starš</u>.</p> <p><u>Vloga sina</u> mi je všeč takšna, kakršna je.</p>	<p>Sestra nanj gleda zviška, ne sprejema ga kot sebi enakega, ima oblast, obnaša se kot starš</p> <p>Vloga sina mu je všeč</p>	<p>Vzvisešen odnos s strani sestre</p> <p>Zadovoljstvo z vlogo</p>	<p>Družinski odnosi</p> <p>Družinske vloge</p>
<p>6. <i>Ali vloga tvojih staršev (vsakega posebej) in sestre vpliva na to, kako se vede v družini?</i></p> <p>Da. <u>Oče</u> mora biti <u>odločen, trmast in trden</u>, saj je <u>glava družine</u>.</p> <p><u>Mati</u> pa mora biti <u>ljubeča in vsesprejemajoča</u>.</p>	<p>Oče trmast, trden, odločen, glava družine</p> <p>Mati ljubeča, vsesprejemajoča</p>	<p>Lastnosti očeta</p> <p>Lastnosti matere</p>	<p>Opis družinskih članov</p> <p>Opis družinskih članov</p>

<p><u>Sestrina vloga vpliva na njeno obnašanje</u>, saj je <u>starejša in prvi otrok</u> v družini.</p>	<p>Sestra starejša in prvi otrok</p>	<p>Lastnosti sestre</p>	<p>članov Opis družinskih članov</p>
<p>7. <i>Kako vloga vsakega člana v tvoji družini vpliva na medsebojne odnose?</i></p> <p>Vsi člani družine <u>poznajo svoje naloge in se obnašajo v skladu z njimi</u>.</p> <p>To pomeni, da <u>sestra v odnose vstopa zelo odprto, brez zadržkov, je pod pritiskom</u>, saj je prvi otrok in zato je <u>prepričana, da mora vse narediti bolje kot jaz</u>.</p> <p>V odnosih se to kaže tako, da <u>rada izpostavlja svoje naloge, ki jih vestno opravlja</u>, v nasprotju z mano.</p> <p><u>Mati miri odnose</u> med vsemi. Njeno obnašanje dela medsebojne <u>odnose bolj prijetne</u>.</p> <p><u>Oče vpeljuje</u> v odnose <u>razum in logiko</u>, zato želi, da <u>pogovori temeljijo na pomembnih temah</u>.</p>	<p>Člani poznajo svoje naloge in se v skladu z njimi vedejo</p> <p>Sestra je odprta, brez zadržkov v odnosih, je pod pritiskom</p> <p>Izpostavlja naloge svoje naloge</p> <p>Mati miri odnose in jih dela prijetne</p> <p>Oče vpeljuje razum, logiko in pomembne teme</p>	<p>Poznavanje svojih vlog</p> <p>Lastnosti sestre</p> <p>Lastnosti sestre</p> <p>Lastnosti matere</p> <p>Lastnosti očeta</p>	<p>Družinske vloge</p> <p>Opis družinskih članov</p> <p>Opis družinskih članov</p> <p>Opis družinskih članov</p> <p>Opis družinskih članov</p>
<p>8. <i>Kako vse to vpliva nate?</i></p> <p><u>Vloge</u> v medsebojnih odnosih mi <u>pomagajo</u>, da <u>osebnostno rastem in se razvijam</u>.</p>	<p>Z vlogami raste in se razvija</p>	<p>Osebnostna rast s pomočjo vlog</p>	<p>Družinske vloge</p>

<p>Vsi mi kažejo <u>primerno delovanje zunaj družine</u> in zato bolje razumem družbo.</p> <p>Primer: <u>sestra in mati</u> mi kažeta primer <u>delovanja žensk v družbi</u>, <u>oče</u> pa prikazuje <u>lik moškosti</u>, ki <u>pod pritiskom ne popušča</u>.</p>	<p>Kažejo primerno delovanje zunaj družine</p> <p>Sestra in mati kažeta delovanje žensk, oče lik moškosti, ki ne popušča</p>	<p>Družinski člani kot vzorniki</p> <p>Družinske vloge so odraz družbenih</p>	<p>Družinske vloge</p> <p>Družinske vloge</p>
<p>9. <i>Kakšni so vaši medsebojni odnosi?</i></p> <p><u>Dobri</u>. <u>Včasih se razumemo bolje, drugič slabše</u>.</p> <p>Verjetno <u>smo povprečna družina</u>, saj se zavedam, da ni popolne družine, ki bi delovala brez občasnih trenj in težav.</p>	<p>Odnosi dobri, včasih boljši, drugič slabši</p> <p>Povprečna družina</p>	<p>Spremenljivost odnosov v družini</p> <p>Zaznavanje družine</p>	<p>Družinski odnosi</p> <p>Predstava o družini</p>
<p>10. <i>Kako rešujete medsebojne konflikte? Kdo dá povod za npr.: pogovor oz. se prvi pomiri oz. popusti, ...? Ali je to odvisno od vaših vlog?</i></p> <p><u>O težavah se pogovorimo</u>. <u>Povod</u> za pogovor navadno <u>dajeta starša</u>, sam pa pri tem nimam velike vloge.</p> <p>Vse to je <u>odvisno od vlog</u>, ker sta starša zadolžena za vzgojo.</p> <p><u>Največkrat popustiva midva s sestro</u>.</p> <p>Ponavadi <u>skušamo doseči kompromise</u>.</p>	<p>Pogovor o težavah, povod s strani staršev</p> <p>Reševanje konfliktov odvisno od vlog</p> <p>Največkrat popuščata s sestro</p> <p>Zavzemajo se za kompromise</p>	<p>Reševanje konfliktov</p> <p>Reševanje konfliktov</p> <p>Reševanje kompromisov</p>	<p>Družinski odnosi</p> <p>Družinski odnosi</p> <p>Družinski odnosi</p>

<p>11. <i>Kako so tvoje vloge v družini vplivale (oziroma še vedno vplivajo) na izražanje čustev?</i></p> <p>Ker <u>sem moški, svoja čustva nerad izražam.</u></p> <p>Menim, da <u>vloge pri tem nimajo nič.</u></p>	<p>Čustva nerad izraža</p> <p>Vloge nimajo vpliva</p>	<p>Izražanje čustev</p> <p>Ne vpliv vlog na čustva</p>	<p>Čustva v družini</p> <p>Čustva v družini</p>
<p>12. <i>Katera čustva lahko izražate v družini in katerih ne?</i></p> <p>Vsi <u>izražamo jezo, razočaranje, žalost in veselje.</u></p>	<p>Jeza, razočaranje, žalost, veselje</p>	<p>Dovoljena čustva</p>	<p>Čustva v družini</p>
<p>13. <i>Je za vse enako (ne)dovoljeno izražanje ali kdo lahko izraža več čustev?</i></p> <p><u>Ženski del družine ponavadi bolj podlega svojim čustvom ter jih tudi izraža.</u></p> <p><u>Moški del svoja čustva ponavadi potlači vase.</u></p> <p>To se odraža v tem, da <u>svoje jeze ali žalosti navadno ne kažem navzven.</u></p>	<p>Ženski izražata čustva</p> <p>Oba moška čustva potlačita</p> <p>Jeze in žalosti ne kaže</p>	<p>Izražanje čustev</p> <p>Neizražanje čustev</p> <p>Neizražanje čustev</p>	<p>Čustva v družini</p> <p>Čustva v družini</p> <p>Čustva v družini</p>
<p>14. <i>Kolikokrat se moraš zaradi svoje vloge prilagoditi? S čim misliš, da je to povezano?</i></p> <p>Ko sem <u>skupaj s starši se obnašam drugače kot takrat, ko sem skupaj s sestro.</u></p>	<p>Ob starših se obnaša drugače kot ob sestri</p>	<p>Vedenje ob starših</p>	<p>Vedenje v družini</p>

<p>To je povezano z <u>različnima vlogama in starostjo članov družine</u>. Ko smo <u>vsii skupaj</u>, se vlogi <u>združita</u>.</p> <p>Svoje <u>obnašanje prilagodim vsem zbranim</u>.</p> <p><u>Vloga sina postane bolj dominantna</u>, <u>vloga brata pa se umakne oziroma skoraj izgine</u>.</p>	<p>Povezanost vlog in starosti</p> <p>Obnašanje prilagodi članom</p> <p>Vloga sina dominantna, vloga brata izgine</p>	<p>Vpliv vlog in starosti</p> <p>Prilagajanje vedenja</p> <p>Združevanje različnih vlog</p>	<p>Vedenje družini v</p> <p>Vedenje družini v</p> <p>Vedenje družini v</p>
<p><i>15. Kaj to pomeni zate?</i></p> <p>To pomeni, da se takrat <u>zaupnost med sestro in mano prekine</u>. Do nje se <u>ne obnašam tako</u>, kot takrat, ko sva <u>sama</u>.</p> <p>Do <u>staršev pa se obnašam enako</u>, kot če bi bil z njima <u>sam</u>.</p>	<p>Zaupnost do sestre se prekine, ob prisotnosti staršev se ne obnaša isto</p> <p>Do staršev se obnaša enako</p>	<p>Prilagajanje vedenja</p> <p>Prilagajanje vedenja</p>	<p>Vedenje družini v</p> <p>Vedenje družini v</p>
<p><i>16. Kdo v vaši družini odloča (nosi hlače)? Je odločanje članov družine na vseh področjih enako ali se pri odločanju člani menjavajo?</i></p> <p>V družini je <u>glavni oče</u>. Na <u>vseh področjih je enako</u>.</p> <p>Poskušamo se <u>odločati skupaj</u>, ampak <u>na koncu imata glavno besedo starša</u>.</p>	<p>Glavni oče. Na vseh področjih</p> <p>Odločanje skupaj, odločita starša</p>	<p>Odločanje v družini</p> <p>Odločanje v družini</p>	<p>Družinske vloge</p> <p>Družinske vloge</p>

<p>17. <i>Kako uvajate družinske spremembe in/ali pravila? Kdo ponavadi prične s tem?</i></p> <p>S tem <u>pričneta starša</u>.</p> <p>Ponavadi se o njih najprej <u>pogovorimo</u>, potem pa <u>poskusimo s počasnim uvajanjem sprememb</u>.</p> <p>Čez nekaj časa stvari <u>pregledamo</u> in v kolikor nam tak način delovanja ni všeč, <u>naredimo nov načrt</u>.</p> <p>To se največkrat dogaja med <u>skupnimi obroki ali po njih</u>, ko smo zbrani skupaj.</p>	<p>Starša uvajata spremembe</p> <p>Pogovor, uvajanje</p> <p>Pregled in nov načrt</p> <p>Pri skupnih obrokih ali po njih</p>	<p>Uvajanje sprememb</p> <p>Uvajanje sprememb</p> <p>Uvajanje sprememb</p> <p>Čas uvajanja</p>	<p>Družinske vloge</p> <p>Družinske vloge</p> <p>Družinske vloge</p> <p>Družinske vloge</p>
<p>18. <i>Kako sta starša in sestra sprejemali tvoje odraščanje/adolescenco? Se je tvoja vloga spremenila z vstopom v najstniška leta?</i></p> <p>Še vedno <u>mislijo, da odraščam</u>.</p> <p>Ja, z vstopom v najstniška leta sem moral <u>začeti početi več stvari, več imam dolžnosti</u>, zato moram biti <u>bolj odgovoren</u>.</p> <p>Moje <u>mnenje se bolj upošteva pri skupnih odločitvah in kompromisih</u>.</p>	<p>Mislijo, da še odrašča</p> <p>Ima več dolžnosti, odgovornosti</p> <p>Mnenje bolj upoštevajo</p>	<p>Odraščanje otrok</p> <p>Odraščanje otrok</p> <p>Odraščanje otrok</p>	<p>Predstava o odraščanju otrok</p> <p>Predstava o odraščanju otrok</p> <p>Predstava o odraščanju otrok</p>

<p>19. Bi rad še kaj dodal (lahko je to karkoli – asociacije, razmišljanja, nove ugotovitve, itd.)?</p> <p><u>Svojo družino imam rad, kljub medsebojnim razlikam in prenekaterim konfliktom.</u></p> <p><i>Hvala za tvoj čas in pripravljenost sodelovati z mano!</i></p> <p>Malenkost. Bilo mi je v veselje.</p>	<p>Ima rad svojo družino.</p>	<p>Odnos do družine</p>	<p>Družinski odnosi</p>
---	-------------------------------	-------------------------	-------------------------